

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra biologie a environmentálních studií

Využití učebnic při výuce sexuální výchovy na vybraných základních
školách

Diplomová práce

Vypracovala: Bc. Eliška Kopicová

Vedoucí práce: PhDr. Petr Novotný, Ph.D.

Praha 2016

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu. Souhlasím s jejím eventuálním zveřejněním v tištěné nebo elektronické podobě.

V Havlíčkově Brodě dne 13.7.2016

..... podpis

Poděkování

Ráda bych poděkovala svému vedoucímu práce PhDr. Petru Novotnému Ph.D. za konzultace a především za trpělivost, kterou se mnou měl. Za konzultace bych dále ráda poděkovala PhDr. Jaroslavě Hanušové Ph.D., která mi pomohla se zorientovat v oblasti sexuální výchovy.

Poděkování rovněž patří všem učitelům a učitelkám, kteří se stali respondenty v mém výzkumu, udělali si na mě čas a pomohli mi tak získat cenné informace. A velké díky taky patří všem pracovníkům knihoven, do kterých jsem zabloudila a hledala tam zdroje a inspiraci na psaní mé práce, bez těchto obětavých a ochotných lidí bych se nedostala k mnoha pro mě cenným pramenům. Karin Svobodové patří můj dík za pomoc s překlady cizojazyčných textů a za poskytnutí útěchy a azylu v době tvůrčí krize. Na závěr chci poděkovat i svému drahému manželovi, že mi byl oporou i rozptýlením při práci.

Obsah	
Abstrakt	6
Abstract.....	7
Úvod	8
1 Teorie učebnic.....	10
1.1 Pojem učebnice, definice	10
1.2 Funkce učebnice.....	11
1.3 Struktura učebnice.....	13
1.4 Hodnocení a výzkum učebnic.....	14
1.5 Didaktické využití učebnic učiteli.....	18
2 Sexuální výchova	20
2.1 Definice	20
2.2 Výuka sexuální výchovy	21
2.3 Sexuální výchova a její místo v RVP.....	22
2.4 Historie výuky sexuální výchovy.....	25
2.5 Témata sexuální výchovy	27
3 Didaktické využití učebnic při výuce sexuální výchovy na vybraných základních školách mikroregionu Havlíčkovobrodská.....	28
3.1 Úvod k výzkumu.....	28
3.2 Metoda a provedení výzkumu.....	28
3.2.1 Strukturovaný rozhovor s otevřenými otázkami.....	30
3.2.2 Respondenti výzkumu	30
3.2.3 Prostředí a průběh rozhovorů.....	31
3.2.4 Technika analýzy	31
3.2.5 Hodnocení kvality získaných dat	32
3.2.6 Etické aspekty	32
4 Analýza rozhovorů.....	33
4.1 Probíraná témata sexuální výchovy	34
4.2 Některé učebnice jsou málo vybaveny informacemi	36
4.3 Učebnice je výborná didaktická pomůcka při výkladu sexuální výchovy	39
4.4 Učitelé by si přáli speciální učebnici.....	42
4.5 Hodnocení analýzy.....	42
5 Hodnocení učebnic.....	43
5.1 Anotace učebnic	44
5.2 Hodnocení učebnic.....	52

5.3	Závěrečné zhodnocení.....	53
6	Diskuze.....	54
7	Závěr.....	61
	Literatura.....	62
	Seznam obrázků a tabulek.....	64
	Seznam příloh.....	65

Abstrakt

V této práci jsem se zaměřila na didaktické využití učebnic, zejména přírodopisných, učiteli na vybraných základních školách, při výuce sexuální výchovy. Nejprve jsem provedla teoretický vstup do problematiky učebnic a výuky sexuální výchovy, následně jsem rozhovory s učiteli zjišťovala, jakým způsobem sexuální výchovu vyučují a zda k tomu jako didaktickou pomůcku využívají učebnice. Rozhovory jsem podrobila důkladné analýze, ze kterých jsem vyvodila závěry, jakým způsobem jsou učebnice využívány coby didaktická pomůcka a jaký vliv na toto použití má kvalita učebnice. Následně jsem provedla své subjektivní zhodnocení učebnic, které učitelé uvedli, že používají a toto hodnocení jsem srovnala s hodnocením učitelů, abych mohla provést diskuzi těchto názorů. Výsledkem mé práce je zjištění, že někteří učitelé účastníci se mého výzkumu učebnici jakožto didaktickou pomůcku využívají, někteří ne. Kvalita zpracování tématu v učebnici na jejich rozhodnutí nemá vliv, větší význam má to, jakou formu výuky sexuální výchovy daný učitel zvolí a jakým způsobem se k výkladu tématu staví.

Klíčová slova: učebnice, didaktická pomůcka, sexuální výchova

Abstract

In this work I have been focusing on the educational use of textbooks, especially natural history textbooks, for sex education by the teachers of selected schools. First, I conducted a theoretical introduction to the issue of textbooks and teaching sex education. Then my interviews with teachers examined how sex education is taught and whether the teachers use their textbooks as teaching aid. I have thoroughly analysed these interviews, from which I then draw my conclusions: how textbooks are used as a teaching aid and the impact of the quality of textbooks on their use. Furthermore, I conducted my subjective evaluation of the textbooks that teachers said they use. I compared this review to the evaluation of teachers, so I could carry out a discussion of these views. As the result of my work I find that some of the teachers participating in my research use the textbook as teaching aid, some not. Their decision is not affected by the quality of the topic in the textbooks. Of much greater importance is the form of sex education the teacher chooses and how the topic is being explained.

Key words: textbooks, teaching aid, sex education

Úvod

K myšlence napsání diplomové práce o využití učebnice coby didaktické pomůcky při výuce sexuální výchovy, mě přivedlo hned několik cest. Nejprve to byla chuť prozkoumat učebnice přírodopisu, které přináší současný trh s učebnicemi, neboť na první pohled se může zdát, že vydavatelství chrlí učebnici jednu za druhou a vybrat si tu správnou pro práci se žáky se může jevit jako oříšek, zvláště proto, že na poli českých pedagogických výzkumů není příliš mnoho prací, které by se hodnocením učebnic zabývaly. Ve srovnání se zahraničními pracemi a pracovišti, která se výzkumu učebnic systematicky věnují, je český rybníček prázdný a chudý a tak jsem chtěla v tomto směru přispět svou troškou do mlýna. Na učebnice se dá nahlížet mnoha směry a lze provést řadu analýz, které mají za úkol ukázat, jak kvalitní učebnice je a jak je dobře využitelná coby didaktická pomůcka. Já jsem zvolila cestu rozhovorů s učiteli, kdy jsem pozorně vyslechla jejich názory na zpracování konkrétního tématu a to sexuální výchovy. Sexuální výchovu jsem zvolila zcela záměrně, neboť jsem vycházela z předpokladu, že sexuální výchova je téma stále mírně choulostivé a pro některé učitele možná i kontroverzní. K myšlence výzkumu mě také přivedla vzpomínka na výuku sexuální výchovy ve škole, kdy jsem já sama byla žačkou a paní učitelka se tématu velmi vyhýbala, ač bylo v učebnici přírodopisu uvedeno. Vybídla nás pouze k pročtení učebnice a více se sexuální výchově nevěnovala. Již tenkrát mi jako třináctileté žačce přišlo, že v učebnici se nepíše skoro nic z toho, co jsem si myslela, že by mělo při výkladu tohoto tématu zaznít. Tato vzpomínka se mi vynořila při procházení přírodopisných učebnic a rozhodla jsem se, že svůj výzkum povedu právě tímto směrem. Zda učitelé téma sexuální výchovy vykládají (a že by měli, jak jsem zjistila při prostudování Rámcového vzdělávacího programu), jakým způsobem jej vykládají a zda k výuce používají učebnici, pokud ano, tak jakou a jakým způsobem, pokud ne, proč tomu tak je, zda jim v učebnicích něco chybí. Pro svůj výzkum jsem zvolila kvalitativní metodu polostrukturovaného rozhovoru s otevřenými otázkami, chtěla jsem získat hlubší vhled do problematiky a získat od jednotlivých učitelů dostatek informací, které bych při pouhém vyplňování dotazníků nemusela získat. Protože mnou zvolená metoda je časově náročnější a provést kvalitní analýzu velkého vzorku respondentů by bylo nad rámec možností diplomové práce, zúžila jsem výběr učitelů na mikroregion

Havlíčkovobrodsko, kde v současné době žiji a mám tak přehled o základních školách, které zde jsou. Před započítím výzkumu, tedy před samotnými rozhovory s učiteli, jsem nastudovala velké množství odborné literatury, ať již pedagogické nebo sexuologické, a na základě tohoto studia jsem k výzkumu přistupovala s určitými předpoklady, tedy že téma sexuální výchovy jakožto téma průřezové v RVP, má své pevné místo při vyučování, že význam tohoto tématu je již jasně definovaný a není proto možné jej z výuky vynechávat. Dále jsem po prostudování literatury týkající se hodnocení učebnic, získala přehled o tom, čeho si v učebnicích všímat, jaká jsou kritéria hodnocení učebnic a jakým způsobem je možné učebnici používat a hodnotit coby didaktickou pomůcku, čemuž jsem přizpůsobila své otázky v rozhovorech s učiteli.

Cílem práce je zjistit, jakou formou výuky učitelé přírodopisu sexuální výchovy prezentují, zda využívají učebnice přírodopisu jako didaktickou pomůcku k této výuce a jak používané učebnice hodnotí. Tyto uvedené učebnice budou poté podrobeny dalšímu hodnocení a bude provedeno hodnocení, které z těchto učebnic lze doporučit k výuce sexuální výchovu jako dobrou didaktickou pomůcku pro učitele i žáka.

1 Teorie učebnic

1.1 Pojem učebnice, definice

Má práce je úzce spjata s učebnicemi. Ale co to vlastně učebnice je, můžeme vůbec tento pojem charakterizovat jedinou definicí, tak abychom postihli a obsáhli v této definici vše podstatné? Než uvedu konkrétní definice, ráda bych pojem zúžila na termín školní učebnice, neboť pouze školních učebnic se moje práce dotýká. Širší chápání termínu učebnice bych přenechala jiným pracem.

„Učebnice...vychází z obsahové normy učebních osnov a vymezuje a konkretizuje obsah a rozsah učiva dané vyučovacího předmětu v daném postupném ročníku“¹

„Učebnice: Prostředek vyučování a učení v knižní formě, ve kterém jsou určitá odborná témata a okruhy daného předmětu metodicky uspořádány a didakticky ztvárněny tak, že umožňuje učení...“²

„učební text přizpůsobený specifickým potřebám žáků podle typu školy, určitého vyučovacího předmětu a ročníku.“³

Definice nepokrývají zcela dobře celkové chápání pojmu. Myslím, že lépe než pojem učebnice definovat, bude si tento pojem rozšířit a charakterizovat jej jeho využitím a funkcemi. Zůstaňme u pojmu školní učebnice. Školní učebnici je možné chápat jako jeden z prvků kurikula. Prezentuje nám část plánovaného obsahu vzdělávání.

Zjednodušeně řečeno, vezmu si učebnici do ruky, prolistuji si ji a ihned vím, co se bude v daném předmětu, v daném ročníku probírat za témata. Učebnice je ale především didaktický prostředek, s jehož pomocí můžeme dosahovat stanovených cílů výuky. Je to prostředek usnadňující komunikaci mezi učiteli a žáky. Je to jeden ze základních didaktických textů, využívaných při výuce. Pod pojmem učebnice si lze představit ovšem i další další didaktické texty jako je cvičebnice, čítanka, slovník, sbírka úloh,

---

¹ Wahla, Arnošt. *Strukturní složky učebnic geografie*. SPN, 1983.

² Eberle, Gerhard, and Axel Hillig, eds. *Meyers kleines Lexikon Pädagogik*. Meyers Lexikonverlag, 1988.

³ Maňák, Josef, and Vlastimil Švec. *Výukové metody*. Paido, 2003.

atlas, mapy, odborné tabulky a další typy didaktických textů, ovšem ani těch se tato práce nebude dotýkat.

1.2 Funkce učebnice

Dosud nejpodrobnější rozdělení funkcí učebnice vypracoval ruský odborník D. D. Zujev v knize Školnyj učebnik (1983). Uplatňuje zde tzv. funkčně strukturální analýzu, jejímž ústředním pojmem jsou didaktické funkce učebnice. Rozlišil celkem osm funkcí:

Funkce učebnice dle Zujeva⁴

Informační funkce: učebnice vymezuje obsah vzdělávání v určitém předmětu či oboru vzdělávání.

Transformační funkce: učebnice poskytuje přepracování odborných informací z určitého vědního oboru tak, aby tyto informace byly přístupné žákům.

Systematizační funkce: učebnice rozčleňuje učivo podle určitého systému do jednotlivých ročníků a vymezuje také posloupnost jednotlivých částí učiva.

Zpevňovací a kontrolní funkce: učebnice umožňuje žákům osvojovat si poznatky, dovednosti a procvičovat je.

Integrační funkce: učebnice poskytuje základ pro chápání a integrování informací, které žáci získali z jiných pramenů.

Koordinační funkce: učebnice zajišťuje koordinaci pro využívání dalších didaktických prostředků, které na ni navazují.

Domácím autorem, který se významněji věnoval problematice typologie a klasifikace učebnic je Jan Průcha. V jeho práci Učebnice: Teorie a analýzy edukačního média se pak setkáváme s následujícím členěním funkcí učebnic:

Funkce učebnice dle Průchy⁵

Didaktické funkce (z hlediska struktur cílů procesu výuky)

---

⁴ Zujev, Dmitrij Dmitrijevič. *Ako tvorit' učebnice*. Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1986.

⁵ Průcha, Jan. *Učebnice: Teorie a analýzy edukačního média*. Paido, 1998.

funkce informativní (zprostředkování informací o učivu)

funkce formativní (smyslem je, aby se osvojené systémy vědomostí a dovedností staly vnitřními hodnotami žáků)

funkce metodologická (cílem je, aby si žáci osvojovali i metody poznání)

Organizační funkce

funkce plánovací

funkce motivační

řídící proces výuky

funkce kontrolní a sebekontrolní

Další domácí autorkou, která se teorií školních učebnic dlouhodobě zabývala je Jarmila Skalková. Ve svém obsáhlém díle *Obecná didaktika* klasifikuje funkce učebnic následujícím způsobem:

Funkce učebnice dle Skalkové⁶

poznávací a systemizační

upevňovací a kontrolní

motivační a sebevzdělávací (stimuluje k samostatnému osvojování učiva)

koordinační (mezi různými didaktickými prostředky)

rozvíjející, výchovná

orientační (pomocí obsahu, rejstříku, pokynů informuje učitele i žáky)

Z těchto uvedených přehledů je jasně patrné, že školní učebnice má mnoho nezastupitelných funkcí jak pro žáky, tak pro učitele a v neposlední řadě i pro rodiče. Takové rozdělení funkcí učebnic dle toho, komu slouží, uvádí Průcha⁷:

---

⁶ Skalková, Jarmila. *Obecná didaktika-2., rozšířené a aktualizované vydání*. Grada Publishing as, 2007.

Funkci učebnice pro žáky: pro žáky je učebnice pramenem, z něhož se učí, osvojují si poznatky, dovednosti a hodnoty. Nejčastěji ji žáci používají ke studiu nové látky a k doplnění poznámek z výkladu učitele. Podstatnou roli má učebnice také v domácí přípravě, nejčastěji při vypracovávání domácích úkolů, procvičení a zopakování učiva. Je i prostředkem sebevzdělání a sebekontroly žáka.

Funkci učebnice pro učitele: pro učitele představují učebnice v první řadě informační zdroj pro orientaci v obsahu učiva příslušného předmětu a jsou východiskem pro plánování i samotnou realizaci učiva ve výuce. Učitelé je mohou dále využívat pro samostatnou práci žáků, nebo jim z učebnice zadávat domácí úkoly.

Dále Průcha⁸ rozlišuje tři další funkce:

Funkce prezentace učiva: učebnice je souborem informací, které musí různými formami prezentovat uživatelům (verbální, obrazová, kombinovaná).

Funkce řízení učení a vyučování: učebnice je didaktický prostředek, který řídí žákovu učení i učitelovo vyučování.

Funkce organizační: učebnice informuje uživatele o způsobech svého využívání (pomocí pokynů, rejstříku či obsahu).

1.3 Struktura učebnice

Jak moc bude učebnice užitečná a do jaké míry využitelná, záleží na její struktuře a poměru dvou složek a to složky textové a mimotextové. Textová složka je dělitelná na jednotlivé konkrétní komponenty s jasně danou funkcí, stejně tak i složka mimotextová, i když zde jsou některé komponenty hůře definovatelné a jejich okruh je velmi široký, bereme-li v potaz i složky jako je celková grafická úprava atd.

Textová složka učebnice je zpravidla nejrozsáhlejší a nejdůležitější složka školní učebnice, ale určitě ne pouze jediná a dostačující. Pouhý holý text by pro žáky mohl být těžko uchopitelný, nezpracovatelný a didakticky nefunkční. Mimotextová složka učebnice by měla učebnici žákům přiblížit, zpřístupnit, uživatelsky zpříjemnit a maximalizovat její didaktické využití. Obrázky, nákresy, grafy, ale i barevně odlišené

---

⁷ Průcha, Jan. *Moderní pedagogika*. Portál, 1997.

⁸ Průcha, Jan. *Moderní pedagogika*. Portál, 1997.

texty, poznámky pod čarou, to vše jednotlivé učebnice odlišuje a dává žákům i učitelům možnost si s danou problematikou pohlát a textovou složku učebnice lépe v sobě zpracovat a pochopit.

1.4 Hodnocení a výzkum učebnic

V českých odborných pedagogických kruzích nepatří výzkum učebnice mezi stěžejní témata, narozdíl od zahraničních pedagogických pracovišť. Co se hodnocení učebnic týká, publikací v zahraničí vychází velké množství, od českých autorů najdeme tvorby mnohem méně. Zahraniční publikace ovšem nejsou pro prostředí českého školství a českých učebnic vždy využitelné, neboť koncepce školství je často naprosto odlišná, na konkrétní učebnice jsou kladeny zcela odlišné nároky.

Výzkum učebnic v České republice ve srovnáním se zahraničními pracovišti

Jedno z největších a nejproduktivnějších pracovišť na světě, co se týká pedagogických výzkumů učebnic, se nachází v Japonsku, což není divu, neboť japonské školství je v současné době považováno za jedno z nejpropracovanějších a nejefektivnějších na světě. V Tokiu se nachází národní centrum Japan Textbook Research Center. Namátkou lze vyjmenovat několik projektů, které zde probíhají a jen jejich názvy nám napoví, kolik je studiu a výzkumu učebnic v Japonsku věnováno času. Jsou to například Výzkum vztahů mezi tištěnými učebnicemi a audiovizuálními technologiemi, Výzkum použití barev v učebnicích pro slabozraké děti či léta probíhající podrobný Komparativní výzkum japonských a zahraničních učebnic. Centrum je financováno a podporováno nejen japonským ministerstvem školství, ale i Japonskou asociací vydavatelů učebnic.

Poněkud blíže máme další velmi produktivní zemi, co se týče výzkumů učebnic a to je náš soused Německo, kde najdeme hned několik důležitých výzkumných center, jejichž výsledky a publikace jsou dobře využitelné i v českém prostředí, díky kulturní blízkosti obou zemí. Georg-Eckert-Institut für internationale Schulbuchforschung je ústav kde probíhají zejména komparativní analýzy učebnic dějepisu, zeměpisu, občanské výchovy a dalších a to v mezinárodním měřítku, probíhá zde například srovnávání učebnic dějepisu v otázce náhledu na různé významné události v dějinách, na zobrazování jednotlivých etnik v učebnicích, zda nedochází k diskriminačním trendům. Ale pracovišť, kde probíhá výzkum učebnic, bychom v Německu našli mnohem více. Z dalších zemí, kde se teorie učebnice a jejich hodnocení čile rozvíjí, můžeme jmenovat

skandinávské země a Rusko, kde mají tyto výzkumy dlouhou tradici, již od dob Sovětského svazu.

U nás probíhaly výzkumy učebnic hojně za první republiky, nelze nezmínit Václava Příhodu, který se snažil vymezit základní pravidla pro tvorbu ideální učebnice pro žáky, která by odpovídala jejich věku, slovní zásobě apod. Velký rozvoj ve výzkumu učebnic u nás nastal v osmdesátých letech, což odpovídalo tehdejším trendům výzkumů v Sovětském svazu, NDR či Polsku. Při Státním pedagogickém nakladatelství bylo založeno Středisko pro teorii tvorby učebnic, které vydalo řadu prací, ať monografií či sborníků statí, vše v ediční řadě Teorie učebnic. Z autorů je nutno zmínit Dr. Michovského či J. Průchu. Po devadesátém roce bylo Středisko zrušeno a do dnešního dne nevzniklo v České republice žádné jiné pracoviště zabývající se teorií učebnic a jejich výzkumem, na rozdíl od Slovenska, kde pedagogičtí pracovníci navázali na práci z osmdesátých let a výzkumy učebnic pokračují dodnes. (volně dle Jan Průcha: Učebnice: Teorie a analýzy edukačního média, Brno, Paido, 1998).

V současné době tedy v České republice neexistuje žádné srovnání současných učebnic, jejichž množství je stále větší a orientace na trhu není pro školy a učitele zcela snadná. Určitým světlým bodem je vznik Skupiny pro výzkum učebnic v Centru pedagogického výzkumu Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity. Tato skupina vzniklá z iniciativy profesora Maňáka si dává hned několik cílů, kterých chce dosáhnout a pomoci tak zlepšit situaci na současném trhu s učebnicemi. Jsou to:

- a) produkovat kvalitní, spolehlivé a empiricky ověřené poznatky týkající se učebnic, zejména s ohledem na potřeby teorie a praxe;
- b) navrhovat, rozvíjet a ověřovat možnosti empirického zkoumání učebnic, včetně širšího kontextu jejich tvorby, schvalování, užívání, hodnocení aj.;
- c) poskytovat teoretickou a metodologickou podporu a publikační příležitosti začínajícím i zkušeným badatelům v oblasti výzkumu učebnic;
- d) organizovat pravidelné konference a semináře, jež směřují k etablování a dalšímu rozšiřování odborné komunity, která své aktivity směřuje do oblasti výzkumu učebnic.⁹

---

⁹ www.ped.muni.cz/weduresearch/texty/skupinaUcebnice/poster_skupinaUcebnice.pdf

Výzkum učebnic

Proč je vlastně důležité učebnice zkoumat, hodnotit a zabývat se jimi? Na to se pokusím krátce odpovědět v následujících řádcích a odstavcích. Co se vlastně dá na učebnicích hodnotit?

1) Vlastnosti učebnic:

- komunikační
- obsahové
- ergonomické

2) Fungování učebnic:

- přímo v učení a vyučování
- názory a postoje uživatelů (učitelů a žáků) k učebnicím

3) Výsledky a efekty učebnic

- změny ve vědění subjektů
- změny v postojeových, hodnotových aj. vlastnostech subjektů

4) Predikce o fungování učebnic

5) Modifikace parametrů učebnic ¹⁰

Z uvedeného výčtu od Jana Průchy lze snadno vyčíst směry zkoumání učebnic. Výzkumy se mohou zabývat samotnou konkrétní učebnicí, učebnicí ve smyslu knihy, zabývat se jejím vzhledem, grafickým provedením, textem v ní, využitím v samotné výuce, využitím žáky i učiteli, ale výzkumy se zabývají i tím, zda daná učebnice může změnit hodnoty a životní postoje respondentů, tedy žáků.

Metody výzkumu učebnic

Při výzkumu učebnic nalézají uplatnění snad všechny metody empirického pedagogického výzkumu. Metody si můžeme rozdělit do několika základních typů:

Metody kvantitativní

---

¹⁰ Průcha, Jan. *Učebnice: Teorie a analýzy edukačního média*. Paido, 1998.

Kvantitativní metody jsou takové, které při analýzách vlastností učebnic používají statistické poznatky o dané učebnici. Zjišťuje se výskyt a četnost měřitelných jednotek učebnic a dochází k porovnávání těchto změřených hodnot. Těmito měřitelnými jednotkami mohou být verbální i neverbální komponenty učebnice. Mezi ty verbální počítáme například odborné termíny v textu učebnice, jejichž četnost měříme, mezi ty neverbální řadíme fotografie, barevnost textu a jiné. Pro výsledky slouží řada vzorců, do kterých lze jednotky dosazovat a vypočítávat tak konkrétní parametry učebnice.

Metody obsahové analýzy

Tyto metody zjišťují a vyhodnocují kvalitativní vlastnosti učebnic, zejména pak obsah učebnic. Těchto metod existuje celá řada, metody pro informačně teoretickou analýzu, metody pro sémantickou analýzu učebnic a jiné. Využívají se různé techniky, jako jsou pojmové grafy či modely návaznosti témat učiva.

Metody dotazování

Dotazovacími metodami se vyhodnocují výpovědi přímých uživatelů učebnic, tedy žáků, učitelů, popřípadě rodičů anebo výpovědi určitých skupin expertů. Může probíhat jak dotazníkové šetření, tak i rozhovor se zúčastněnými. Otázky se mohou týkat jak určitých vlastností učebnic, tak jejich využití a fungování ve vzdělávacím procesu.

Metody observační

Observační metody (tedy metody pozorovací) se mohou zdát na první pohled nevyužitelné ve výzkumu učebnic, ale lze například pozorovat učitele při práci s učebnicí v hodině a tak lze hodnotit reálné využití učebnice ve vzdělávacím procesu.

Testovací metody

Při testovacích metodách dochází hlavně k dokončení výzkumu dané učebnice, kdy se poznatky a výsledky získané jinými metodami (především kvalitativními) ověřují a porovnávají v praxi. Žáci studují z konkrétní učebnice a pak se testuje, do jaké míry byli schopni si osvojit a pochopit poznatky z této učebnice. Testovací metody mohou být krátkodobé, jednorázové, ale i dlouhodobé a několikaleté při zkoumání ucelené řady učebnic apod.)

Experimentální metody

Při výzkumu učebnic se experimentální metody využívají ve smyslu různých změn v učebnicích a následného vyhodnocování dopadu těchto změn. Například se změní

grafická úprava učebnice, všechny ostatní vlastnosti zůstanou stejné a hodnotí se vliv této změny na přírůstky vědomostí žáků.

Komparativní metody

Srovnávání učebnic z různých hledisek patří po kvantitativních metodách k nejčastějším výzkumům. Srovnávat lze různé učebnice pro týž předmět, učebnice starší a novější, učebnice domácí a zahraniční. Možností je celá řada, záleží na hledisku, z jakého chceme učebnice srovnávat.

1.5 Didaktické využití učebnic učiteli

Dlouho se mezi odbornou i laickou veřejností nesl názor, že učebnice jsou pro žáky, nikoliv pro učitele, což je dnes již názor překonaný a učebnice začíná být všeobecně chápána i jako pomůcka pro ty, kdo realizují výuku, tedy pro učitele. Však jedna z funkcí učebnic je: „*učebnice jsou informačním zdrojem jak pro plánování, tak pro realizaci vyučovacích činností učitele*“.¹¹

Prioritním účelem učebnic pro potřeby učitelů je to, že učebnice jsou jim informační zdrojem k orientaci v obsahu učiva příslušného předmětu a východiskem pro plánování realizace učiva ve výuce. To lze spolehlivě konstatovat na základě zjištění jak nedávných, tak současných a jak u nás, tak i v zahraničí.¹²

Jakým způsobem využívají učitelé učebnic při výuce?

1. Učitel učivo většinou neupravuje, nechává je v té podobě, jakou má v učebnici.
2. Učitel učivo hlavně zkracuje, co do obsahu.
3. Učitel vybírá z učebnice hlavně to učivo, které považuje za základní.
4. Učitel učivo zpřehledňuje, například shrnujícími zápisy či výklady.
5. Učitel uzpůsobuje učivo k větší srozumitelnosti pro žáky.
6. Učitel dělá učivo zajímavějším, například uváděním příkladů z jiných zdrojů.
7. Učitel z učiva některé příliš složité otázky a úkoly.

---

¹¹ Maňák, Josef, and Dušan Klapko. *Učebnice pod lupou*. Paido, 2006.

¹² Průcha, Jan. *Učebnice: Teorie a analýzy edukačního média*. Paido, 1998. str.112

8. Učitel provádí jiné úpravy učiva.¹³

Z uvedeného přehledu je patné, že učebnice je pro učitele velmi důležitým prostředkem, pojítkem mezi učitelem a žákem. Proto je důležité, vybírat pro výuku učebnice kvalitní, jak po stránce obsahové, tak i po stránce prezentační. Ohodnotit celkově učebnice jako kvalitní je otázka náročná, uspokojivou odpověď lze najít až po provedení mnoha analýz a tato práce si žádné takové vysoké cíle neklade. Bude pouze zhodnoceno, zda-li vůbec učitelé na vybraných školách při výuce sexuální výchovy učebnici používají, pokud ano, tak jakou a jakým způsobem ji k výkladu využívají.

---

¹³ Průcha, Jan. "Učebnice: Teorie, výzkum a potřeby praxe." *Učebnice pod lupou*. Brno: Paido (2006): 9-21.

2 Sexuální výchova

Hudební výchova v nás má vyvolat lásku hudbě, tělesná výchova má utužit naše tělo, občanská výchova z nás má vychovat dobré občany. Ale k čemu nás má vychovat sexuální výchova? K lásce k sexu? Takový výklad by se jistě nelíbil mnoha rodičům a mnoho pedagogů by takový předmět nerado učilo. Ovšem mezi žáky by takový výklad mohl mít pozitivní ohlasy. Ale úkoly sexuální výchovy jsou jiné. Sexuální výchova vzbuzovala a stále vzbuzuje diskuze, zda do škol patří či nepatří, zda by to neměla být pouze záležitost rodiny, pokud se vyučuje, nakolik by měli žáci být informováni a mnohé další a další spory. Nejprve bych si ráda ujasnila samotný pojem sexuální výchova.

2.1 Definice

Světová zdravotnická organizace (WHO) charakterizuje sexuální výchovu takto:

„Podstatu a cíle sexuální výchovy tvoří vše, co přispívá k výchově celistvé osobnosti, schopné poznávat a chápat sociální, mravní psychologické a fyziologické zvláštnosti jedinců podle pohlaví a díky tomu zformovat optimální mezilidské vztahy s lidmi svého i opačného pohlaví.“¹⁴

Z českých autorů nemohu vynechat definici z Pedagogického slovníku¹⁵, kde je sexuální výchova definována jako:

„Výchova směřující k získání návyků, dovedností, znalostí, hodnot, norem a postojů v oblasti vztahů mezi mužem a ženou.“

A do třetice všeho dobrého nesmím opomenout dle mého názoru velmi zdařilou definici Janiše a Täubnera¹⁶

---

¹⁴ UZEL, Radim. "Sexuální výchova u nás a v Evropě." *4. kongres k sexuální výchově (Sborník referátů) Pardubice* (1996): 62.

¹⁵ Průcha, Jan, Eliška Walterová, and Jiří Mareš. *Pedagogický slovník*. Portál, 2008.

¹⁶ Janiš, Kamil, and Vladimír Täubner. *Didaktika sexuální výchovy*. Gaudeamus, 1999.

„Sexuální výchova vychází z přirozené potřeby lidské sexuality po uspokojení v intencích společensky žádoucího sexuálního chování, zejména k příslušníkům opačného pohlaví při respektování a využívání celistvé a celoživotní výchovy člověka. Sexuální výchova pak představuje organickou součást celého systému výchovy.“

Z uvedených definic je mi jasné patrné, že v sexuální výchově se zdaleka nejedná o to, učit děti sexu, ale jedná se spíše o společenskou výchovu s důrazem na mezilidské vztahy, na vztahy mezi muži a ženami, na partnerské vztahy a na záležitosti, které z takových vztahů plynou, tedy i záležitosti sexuálního vztahu. Sexuální výchova by měla žákům osvětlit běžné záležitosti všedního života, aby je chápali tak, jak je ve společnosti zvykem.

2.2 Výuka sexuální výchovy

Z výše uvedených definic vyplývá, že témat, která můžeme zařadit pod sexuální výchovu, je celá řada, a záleží pak na každém vyučujícím, jaká témata zařadí především, na co bude klást důraz. Témata budou samozřejmě rozdílná pro žáky prvního stupně základní školy a pro žáky druhého stupně a i zde musíme od sebe oddělit šestáka, kterého asi nebudeme učit nasazovat prezervativ a devátáka, kterého asi nebudeme připravovat na to, co se bude dít s jeho tělem v pubertě. Myslím si, že témata sexuální výchovy můžeme obecně rozřadit do dvou kategorií. Témata „biologická“ a témata „psychologická, sociální“. Pod biologická témata bych zařadila anatomii pohlavních orgánů, fyziologické procesy těla, pohlavní choroby, antikoncepci, hygiena a další, mezi ta sociální pak témata partnerství, manželství, nástrahy puberty apod. Takovémuto rozdělení by odpovídal i fakt, že sexuální výchova je ve školách zařazována v různých předmětech, najdeme ji tedy i v různých učebnicích. Nejčastěji bývá zařazována do předmětů přírodopisu (biologie), kde je součástí výkladů o lidské anatomii, dále pak do předmětů občanská výchova, rodinná výchova, výchova ke zdraví. Toto rozdělení jsem si potvrdila i ve svém výzkumu a také při studiu učebnic, kde se téma sexuální výchovy vyskytuje v učebnicích přírodopisných i společenskovědních. Záleží tak zcela na škole a jejím školním vzdělávacím plánu, kam bude téma sexuální výchovy zařazeno.

Patří sexuální výchova do škol?

Zda sexuální výchovu učit či neučit, pokud ano, tak v jakém rozsahu, byly vedeny, a stále jsou, mnohé diskuze. V současné době můžeme říci, že do české školy sexuální

výchova rozhodně patří, neboť ji najdeme pevně zakotvenou v Rámcovém vzdělávacím plánu pro základní školy.

2.3 Sexuální výchova a její místo v RVP

Při důkladném prostudování Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání musím zkonstatovat, že své místo v něm má sexuální výchova pevně dáno a to jak na prvním, tak na druhém stupni. Na prvním stupni je jsou to vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět a Člověk a jeho zdraví, kde můžeme vypátrat zmínky o sexuální výchově, na druhém stupni pak vzdělávací oblasti Člověk a jeho zdraví a Biologie člověka.¹⁷

ČLOVĚK A JEHO ZDRAVÍ

Očekávané výstupy – 1. období

žák

- uplatňuje základní hygienické, režimové a jiné zdravotně preventivní návyky s využitím elementárních znalostí o lidském těle; projevuje vhodným chováním a činnostmi vztah ke zdraví
- chová se obezřetně při setkání s neznámými jedinci, odmítne komunikaci, která je mu nepříjemná; v případě potřeby požádá o pomoc pro sebe i pro jiné dítě

Očekávané výstupy – 2. období

žák

- využívá poznatků o lidském těle k vysvětlení základních funkcí jednotlivých orgánových soustav a podpoře vlastního zdravého způsobu života
- rozlišuje jednotlivé etapy lidského života a orientuje se ve vývoji dítěte před a po jeho narození
- ošetří drobná poranění a zajistí lékařskou pomoc
- uplatňuje ohleduplné chování k druhému pohlaví a orientuje se v bezpečných způsobech sexuálního chování mezi chlapci a děvčaty v daném věku

Učivo

- lidské tělo – životní potřeby a projevy, základní stavba a funkce, pohlavní rozdíly mezi mužem a ženou, základy lidské reprodukce, vývoj jedince

---

¹⁷ <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/skolskareforma/ramcove-vzdelavaci-programy>

- partnerství, rodičovství, základy sexuální výchovy – rodina a partnerství, biologické a psychické změny v dospívání, etická stránka sexuality, HIV/AIDS (cesty přenosu)
- osobní bezpečí – bezpečné chování v rizikovém prostředí, bezpečné chování v silničním provozu v roli chodce a cyklisty, krizové situace (šikana, týrání, sexuální zneužívání atd.), brutalita a jiné formy násilí v médiích, služby odborné pomoci
- situace hromadného ohrožení

2. stupeň ZŠ

Vzdělávací oblast Člověk a zdraví

Vzdělávací obor Výchova ke zdraví

Očekávané výstupy

žák

- respektuje přijatá pravidla soužití mezi vrstevníky a partnery a pozitivní komunikací a kooperací přispívá k utváření dobrých mezilidských vztahů v širším společenství (v rodině, komunitě)
- vysvětlí role členů komunity (rodiny, třídy, spolku) a uvede příklady pozitivního a negativního vlivu na kvalitu sociálního klimatu (vrstevnická komunita, rodinné prostředí) z hlediska prospěšnosti zdraví
- vysvětlí na příkladech přímé souvislosti mezi tělesným, duševním, sociálním zdravím a vztah mezi uspokojováním základních lidských potřeb a hodnotou zdraví; dovede posoudit různé způsoby chování lidí z hlediska odpovědnosti za vlastní zdraví i zdraví druhých a vyvozuje z nich osobní odpovědnost ve prospěch aktivní podpory zdraví
- optimálně reaguje na fyziologické změny v období dospívání a kultivovaně se chová k opačnému pohlaví
- v souvislosti se zdravím, etikou, morálkou a životními cíli mladých lidí přijímá odpovědnost za bezpečné sexuální chování

Učivo

Vztahy mezi lidmi a formy soužití

- vztahy ve dvojici – kamarádství, přátelství, láska, partnerské vztahy, manželství a rodičovství

Změny v životě člověka a jejich reflexe

- dětství, puberta, dospívání – tělesné, duševní a společenské změny
- sexuální dospívání a reprodukční zdraví – předčasná sexuální zkušenost; těhotenství a rodičovství mladistvých; poruchy pohlavní identity

Zdravý způsob života a péče o zdraví

- ochrana před přenosnými i nepřenosiými chorobami, chronickým onemocněním a úrazy – bezpečné způsoby chování (nemoci přenosné pohlavním stykem, HIV/AIDS, hepatitidy); preventivní a lékařská péče; odpovědné chování v situacích úrazu a život ohrožujících stavů (úrazy v domácnosti, při sportu, na pracovišti, v dopravě)

Rizika ohrožující zdraví a jejich prevence

- skryté formy a stupně individuálního násilí a zneužívání, sexuální kriminalita – šikana a jiné projevy násilí; formy sexuálního zneužívání dětí; komunikace se službami odborné pomoci

Osobnostní a sociální rozvoj

- morální rozvoj – cvičení zaujímání hodnotových postojů a rozhodovacích dovedností; dovednosti pro řešení problémů v mezilidských vztazích; pomáhající a prosociální chování

BIOLOGIE ČLOVĚKA

Očekávané výstupy

žák

- určí polohu a objasní stavbu a funkci orgánů a orgánových soustav lidského těla, vysvětlí jejich vztahy
- orientuje se v základních vývojových stupních fylogeneze člověka
- objasní vznik a vývin nového jedince od početí až do stáří

- rozlišuje příčiny, případně příznaky běžných nemocí a uplatňuje zásady jejich prevence a léčby
- aplikuje předlékařskou první pomoc při poranění a jiném poškození těla

Učivo

- fylogeneze a ontogeneze člověka – rozmnožování člověka
- anatomie a fyziologie – stavba a funkce jednotlivých částí lidského těla, orgány, orgánové soustavy (opěrná, pohybová, oběhová, dýchací, trávicí, vylučovací a rozmnožovací, řídicí), vyšší nervová činnost, hygiena duševní činnosti

Z uvedeného přehledu je patrné, že sexuální výchova má své místo ve výuce jasně dáno a o nutnosti jejího zařazení do výuky nemůže být pochyb.

2.4 Historie výuky sexuální výchovy

Mohlo by se zdát, že sexuální výchova je ve školách něco relativně nového a moderního, ale tak to vůbec není, sexuální výchova se na školách vyučovala již před sto lety. Jako průkopníci sexuální výchovy jsou označováni sexuologové A. H. Forel (1848-1931) a H. H. Ellis (1858-1939), oba však byli zaměřeni trochu jinak. Zatímco Švýcar A. H. Forel považoval sexuální výchovu za primární metodu prevence poruch v pohlavním životě, oproti tomu Angličan Ellis se zaměřoval na boj proti puritánským názorům na pohlaví a to zejména ke vztahu k ženám a jejich sexualitě. Ve vyspělých evropských zemích se sexuální výchova začínala do škol dostávat už v období po I.světové válce, ale velký rozvoj v tomto ohledu nastal až po válce II. První evropskou zemí, kde se stala sexuální výchova ve smyslu, tak jak ji chápeme dnes, pevnou součástí školních osnov, bylo Švédsko a to již v roce 1942. Součástí československého školství se sexuální výchova stala postupně v 60. letech 20. století. Velkým protivníkem odborníků pedagogických, psychologických i sexuologických v záměru zavádět sexuální výchovu do školy byla církev a v některých evropských zemích je tomu tak dodnes. Například v Rusku byla sice v roce 1996 celoplošně sexuální výchova do škol zavedena, ale krátce poté se proti tomu vzbouřila řada rodičů i pravoslavná církev a tak ji jednotlivé školy začaly ze své výuky vyřazovat. Dnes v Rusku sexuální výchova

povinná není, a pokud se ve škole vyučuje, pak jen u žáků starších 15-ti let. Ve většině evropských zemí je dnes situace taková, že sexuální výchova je přirozenou součástí výchovně vzdělávacích programů, liší se však věk, od kdy jsou informace žákům předávány. Zatímco v Británii, Německu či Rakousku je sexuální výchova do výuky zařazována již od počátku školní docházky, ve Francii či Belgii se vyučuje až kolem jedenáctého, dvanáctého roku (tedy zhruba náš druhý stupeň základní školy), na Slovensku a v Polsku je zcela na učitelích, kdy a jak sexuální výchovu vykládají, nicméně součástí osnov v těchto státech je. Ve Spojených státech je v rámci školní výuky probírána jen osvěta ohledně pohlavních chorob a probíhají varování před riziky promiskutního chování, sexuální výchova jako celek probíhá jako osvětová kampaň, na které se však školy podílí pouze organizačně a nespadá tedy do školní výuky a osnov.¹⁸

2.5 Cíle sexuální výchovy

Cíle sexuální výchovy odpovídají potřebám dané společnosti, jsou formovány aktuální společenskou potřebou, tradicemi, kulturou, politikou a státní ideologií, poznatky vědy, dílčí cíle odpovídají různým věkovým kategoriím žáků. Jiné cíle budou v zemi kde se aktuálně lavinovitě šíří virus HIV, jiné v zemi s většinou obyvatel silně nábožensky zaměřenými. V České republice jsou v současné době cíle, kterých by mělo být dosaženo výukou sexuální výchovy snadno dohledatelné v Rámcovém vzdělávacím programu, jak jsem uvedla a vyznačila výše.

Sexuální výchova by měla probíhat ve třech rovinách

1. Rovina kognitivní a informativní-tedy samotné informace, jejich množství a kvalita, poznatky, které by měl žák získat.
2. Rovina postojová a emocionální-v této rovině by si měl žák sám vytvořit své postoje a názory, emocionální i morální, k jednotlivým vědomostem, dovednostem a návykům.
3. Rovina dovedností, návyků a chování-to jest množství a kvalita získaných dovedností, návyků a chování, které má žák v sexuální výchově získat.¹⁹

---

¹⁸ Rašková M., *5 otázek k sexuální výchově dětí předškolního a mladšího školního věku(3-11let)*, Olomouc, 2007.

¹⁹ Janiš, Kamil, and Vladimír Täubner. *Didaktika sexuální výchovy*. Gaudeamus, 1999.

2.6 Témata sexuální výchovy

Jaká jsou tedy vlastně konkrétní témata sexuální výchovy, co všechno by se v rámci její realizace ve škole mělo probírat? Pokud budu vycházet z požadavků RVP, pak by témata na druhém stupni české základní školy měla vypadat asi takto:

- Anatomie a fyziologie pohlavních orgánů a rozmnožovací soustavy člověka
- Průběh dospívání a změny, které jej doprovází, fyzické i psychické
- Základy lidské reprodukce, vývoj člověka
- Zásady bezpečného sexuálního chování-rizika pohlavních chorob, ochrana před početím, rizikové sexuální chování, prostituce, sexuální zneužívání
- Partnerství, manželství, rodičovství

3 Didaktické využití učebnic při výuce sexuální výchovy na vybraných základních školách mikroregionu Havlíčkovrodska

3.1 Úvod k výzkumu

Pro konkrétní směr svého výzkumu jsem se rozhodla na základě svých neblahých zkušeností s výukou sexuální výchovy v době, kdy jsem sama byla žačkou. Studa předsudky paní učitelky nás žáky odsoudily k nařízenému domácímú samostudiu dané kapitoly v učebnici. Text v učebnici nám tehdy připadal naprosto nedostatečný a výuka tohoto tématu proto v naší třídě nedopadla valně. Zajímalo mě tedy, jak si počínají učitelé dnes a v případě, že také odkazují především na text učebnice, zda je vůbec na co odkazovat. Ve svém výzkumu jsem postupovala dvěma směry. Nejprve jsem vedla rozhovor s několika učiteli z vybraných základních škol, abych si udělala představu o tom, jak vyučují sexuální výchovu a v jaké míře při tom využívají učebnice jako didaktickou pomůcku. Po té jsem se zaměřila právě na učebnice, které jsou v současné době na trhu dostupné, aktuální a které obsahují kapitolku o sexuální výchově. Můj předpoklad před započatím výzkumu byl takový, že v rámci výuky sexuální výchovy postupují učitelé dle učebnic a při výuce je hojně využívají, proto by tedy toto téma mělo být v učebnicích podrobně zpracované. Cílem výzkumu bylo tedy zjistit, jakým způsobem učitelé sexuální výchovu vyučují, jaká témata do sexuální výchovy zařazují, zda k této výuce využívají učebnice a jak konkrétně ji k výkladu využívají.

3.2 Metoda a provedení výzkumu

Pro svůj výzkum jsem zvolila kvalitativní metodu výzkumu a to metodu strukturovaného rozhovoru s otevřenými otázkami.

Def.: „Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a prování zkoumání v přirozených podmínkách.“²⁰

---

²⁰ Cresswell, John W. "Qualitative inquiry and research design: Choosing among five traditions." (1998).

Možností jak chápat kvalitativní výzkum je více. Někteří metodologové jej považují za pouhý doplněk k tradičním kvantitativním výzkumům, jiní zase jako opačně vyhraněný směr oproti kvantitativnímu výzkumu. Můžeme jej chápat jako jakýkoliv výzkum, který nepracuje se statistickými metodami a čísly, kvalitativních výzkumů je však celá řada a pracují s různými přístupy. Typický kvalitativní výzkum vypadá tak, že výzkumník vybere téma a položí si základní výzkumné otázky. V průběhu výzkumu mohou být tyto otázky upravovány, doplňovány či rozšiřovány dle dosavadních výsledků. Proto se také tento typ výzkumu někdy označuje za pružný. Sběr dat a jejich analýza většinou probíhá v delším časovém úseku od několika týdnů až po roky, nebo dokonce desetiletí. Sběr dat a jejich analýza probíhá současně, některá data jsou ihned vypuštěna z výzkumu, neboť byla analyzována jako nepotřebná, a jsou případně ihned nahrazena nasbíráním dat jiných. Výzkumník stále přezkoumává své otázky, hypotézy i dočasné závěry. Na konci výzkumu musí být vždy zpráva o celém výzkumu, ve které nesmí chybět popis výzkumu, jak probíhal, kde, popis prostředí ve kterém probíhal, objevit by se měly i zmínky o vlivech, které mohly výzkum zkreslit či posunout jiným směrem.²¹

Kvantitativní výzkum jsem nezvolila, protože jsem nechtěla získat velké množství dat a výsledky zobecňovat a vyvozovat z nich závěry platné všeobecně, naopak, chtěla jsem získat pouze určité informace od určitého vzorku lidí, který byl částečně vybrán mnou, částečně náhodně, o výběru vzorku respondentů se budu zmiňovat dále. Kvalitativní výzkum mi umožnil získat poměrně přesné a do hloubky rozvedené odpovědi. Nabízely se dvě krajní metody dotazování.

Na jedné straně dotazník s pevně danou strukturou otázek a s uzavřenými otázkami, vyplňované samostatně respondenty, případně s pomocí, na druhé straně pak volný rozhovor, jehož struktura není dána a má mnohdy podobu volného vyprávění subjektu. Ani jedna z metod by však plně nevyhovovala mým cílům. Proto jsem zvolila střední cestu v podobě polostrukturovaného dotazování, jež se vyznačuje definovaným účelem, určitou osnovou a zároveň velkou pružností celého procesu získávání informací²² a to hned z několika důvodů. Obávala jsem se, že pokud bych zvolila rozhovor pouze

---

²¹ Hendl, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Portál, sro, 2005. str 38

²² Hendl, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Portál, sro, 2005. str 125

s uzavřenými otázkami, nebo pokud bych dokonce zvolila pouze dotazníkové šetření, nedozvěděla bych se to nejdůležitější, o co jsem se zajímala a to celkový názor na výuku sexuální výchovy, nechtěla jsem uzavřenými otázkami vymezit možnosti vyjádření jednotlivých respondentů. Cílem bylo se do problematiky ponořit hlouběji a respondenty pečlivě vyslechnout. Zároveň mě ovšem zajímaly konkrétní otázky a nechtěla jsem, aby se respondenti rozprávěli zcela mimo téma, což by nám i časově znáročnilo výzkum a nemusela bych se dozvědět, co jsem potřebovala.

3.2.1 Strukturovaný rozhovor s otevřenými otázkami

Strukturovaný rozhovor s otevřenými otázkami sestává z řady pečlivě formulovaných otázek, na něž mají respondenti odpovídat. Tento typ rozhovoru se používá, když je nutné minimalizovat variaci otázek kladených dotazovanému. Redukuje se tak pravděpodobnost, že se data získaná v jednotlivých rozhovorech budou výrazně strukturně lišit. Tento typ rozhovoru je vhodný pokud ho nemáme možnost opakovat máme málo času se respondentovi věnovat. Relativní nevýhoda spočívá v restrikci na předem daná témata. Omezení je dáno i tím, že různým respondentům klademe stejně formulované otázky a tím přehlížíme situovanost rozhovoru a tento typ rozhovoru omezuje možnost vzít v úvahu individuální rozdíly a okolnosti.²³ Nevýhody metody mi ovšem práci nijak nekomplikovaly, eliminovala jsem je tak, že rozhovory probíhaly na situačně podobných místech, o čemž se rozšiřuji níže, a individuální rozdíly mezi respondenty se pak mohly projevit v jejich odpovědích.

3.2.2 Respondenti výzkumu

Respondenty mého výzkumu byli učitelé druhého stupně základních škol na Havlíčkovobrodsku. Pod pojmem Havlíčkovobrodsko uvažuji město Havlíčkův Brod a okolní obce v okruhu zhruba deset až patnáct kilometrů.

Oslovila jsem patnáct učitelů ze dvanácti škol, osm z nich mi odpovědělo kladně a byli ochotni ke spolupráci. Přímo ve městě Havlíčkův Brod je pět základních škol, které bych označila jako velké, neboť od každého ročníku jsou zde dvě až tři, někde dokonce čtyři třídy. Přímo do Havlíčkova Brodu do školy dojíždí i mnoho žáků druhého stupně, neboť v okolních obcích jsou často školy pouze se třídami prvního stupně. Ve větších obcích (konkrétně například Česká Bělá, Lipnice nad Sázavou, Štoky, Šlapanov a jiné)

---

²³ Hendl, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Portál, sro, 2005. str. 175

jsou školy devítileté a i jejich učitele jsem oslovila. Osloveni tedy byli učitelé ze všech pěti základních škol přímo v Havlíčkově Brodě a poté učitelé ze sedmi základních devítiletých škol v okolí. Pozitivní reakce přišly především ze škol vesnických, proto v mém výzkumu mírně převládají učitelé z těchto škol. Některým učitelům se můj výzkum líbil, jiní nereagovali příliš nadšeně a ochota poskytnout mi krátký rozhovor nebyla velká. Přesto jsem se nakonec s osmi učiteli domluvila na setkání, která proběhla během dvou měsíců, mezi rozhovory jsem se snažila dělat, co nejmenší odstup, abych pamatovala dobře atmosféru rozhovoru a různé neverbální dojmy, které také hrají jistou roli a mohla jsem tak jednotlivé rozhovory opravdu dobře porovnávat. Předem jsme se domluvili, že zůstanou v anonymitě jak oni osobně, tak i základní školy, kde působí, budu tedy uvádět učitele i školy pod písemnými značkami (A až H) a uvedu pouze, zda se jednalo o učitele ze školy městské a je jich tedy na výuku předmětu více, nebo zda se jedná o učitele ze školy vesnické, kde je na výuku předmětu sám. Respondentům jsem předem sdělila, že povedeme strukturovaný rozhovor s otevřenými otázkami a také o zhruba jaké otázky se bude jednat. Mým cílem nebylo je otázkami překvapit a sbírat spontánní odpovědi. Již před započítím rozhovoru věděli, na jaké téma bude a mohli si tak částečně promyslet svůj postoj k tématu.

3.2.3 Prostředí a průběh rozhovorů

S každým učitelem jsem vedla zhruba dvacet minut trvající rozhovor, vždy v dané škole, kde učitel působí, měli tak možnost mi i ukázat pomůcky či konkrétní učebnice, které k výuce používají, a na rozhovor jsme většinou využili volný čas mezi výukou, takže jsem je nemusela nijak vytrhovat z jejich prostředí a obtěžovat ve volném čase. Zároveň jsem tak eliminovala rozdílnost odpovědí vlivem prostředí, pokud bych se jednoho učitele dotazovala venku v kavárně a hovořili jsme spolu dvě hodiny, jistě bych dostala jiné odpovědi, než od učitele, se kterým bych hovořila pouze na chodbě školy. Rozhovory vždy probíhali v soukromí, tedy jsme byli přítomni pouze my dva, já tazatel a učitel jako respondent. Všichni dotázaní odpovídali ochotně, odpovědi byly často rozvitější, než jsem předpokládala a očekávala, často se rozpovídali i mimo otázky a podávali doplňující informace.

3.2.4 Technika analýzy

Všechny odpovědi jsem zaznamenávala na nahrávací zařízení ve svém mobilním telefonu, které se vyznačuje dobrou kvalitou, nechtěla jsem na stole při rozhovoru mít speciální diktafon či jiné neobvyklé zařízení, které by mohlo respondenty znepokojovat,

mobilní telefon položený na stole je dnes naprosto obvyklá věc. O použití nahrávacího zařízení dotazovaní předem věděli a s jeho použitím souhlasili. Rozhovory jsem poté přehrávala a přepisovala do psané podoby. Rozhovor tak mohl probíhat plynule, nedocházelo k prolukám, které by nastaly, pokud bych rozhovor zaznamenávala rovnou písemně. Přepis rozhovorů s učiteli je k nahlédnutí v příloze práce, nejedná se o doslovný přepis, ale některé věty či pasáže byly záměrně vyškrtnuty, pokud nebyly k tématu nebo by mohly narušit anonymitu rozhovoru.

3.2.5 Hodnocení kvality získaných dat

Jsem si vědoma toho, že respondenti předem znali téma, na které spolu budeme hovořit a mohli tedy své odpovědi předem promyslet a možná je zkreslit, zároveň ovšem neznali přesné formulace otázek, na rozmyšlení odpovědí neměli čas, proto byla určitá spontánnost zachována. Tím, že jsem respondenty předem informovala, na jaké téma bude rozhovor probíhat, jsem se nevystavila nepříjemnému překvapení v podobě faktu, že by na téma sexuální výchovy nechtěli hovořit vůbec, protože téma s sebou nese určité drobné předsudky a stud, které by mohly výrazně zhoršit kvalitu odpovědí. Zároveň je však nutno podotknout, že právě fakt, že jsou respondenti na dané téma ochotni hovořit, mohl ovlivnit sbírku odpovědí, protože člověk, kterému se dané téma příčí, přesto jej vyučuje a na otázky by odpovídal s nechutí, by mohl přinést zcela odlišné odpovědi a tedy výsledky výzkumu. Toho všeho jsem si plně vědoma a zohledňuji ve své analýze rozhovorů.

3.2.6 Etické aspekty

S respondenty jsem se předem dohodla, že zůstanou v anonymitě, stejně tak nebude uvedeno, ze které konkrétní školy daný respondent je. Všem zúčastněným jsem vysvětlila důvod sběru dat, jejich použití a všichni zúčastnění mi podepsali informovaný souhlas.

4 Analýza rozhovorů

Všichni respondenti mého výzkumu jsou učitelé druhého stupně základní školy a jedna z jejich aprobací je přírodopis, který na škole vyučují. Zároveň všichni v rámci přírodopisu vykládají sexuální výchovu, ovšem nemusí být na škole jediní, kdo ji vyučují a může být na dané škole zařazena i do jiných předmětů, jako je rodinná výchova, výchova ke zdraví, občanská výchova a jiné. Já jsem se dotazovala cíleně pouze učitelů přírodopisu, protože má práce je v zásadě zaměřena na kontext sexuální výchovy z pohledu učitele přírodopisu. Zároveň všichni respondenti dopředu věděli, na jaké téma spolu budeme hovořit, předem tedy byli z výzkumu vyloučeni ti učitelé, pro které je sexuální výchova téma nepříjemné, nechťejí o něm hovořit, svazují je předsudky a stud. Ovšem nelze říci, kolik učitelů z těch, co odmítli účast v mém výzkumu, patří do této odmítavé skupiny, protože důvody odmítnutí mi nejsou známy, může to být nechuť účastnit se jakéhokoliv výzkumu, nedostatek času, nezájem.

4.1 Sexuální výchova není chápána jako běžné učivo

Přestože je sexuální výchova regulérní vyučovací téma, obsažené v Rámcovém vzdělávacím programu a můj předpoklad byl, že je vyučována jako každé jiné učivo, vůbec tomu tak u mých respondentů není. Považují sexuální výchovu za téma oddechové, zvláštní a vlastně to pro ně není běžné učivo. Všichni shodně uvádí, že z témat sexuální výchovy nedělají žádné výstupy, tedy nezkouší, nedávají žákům test. Ani z témat jako je anatomie pohlavních orgánů, fyziologie rozmnožování, těhotenství, porod apod. Většina učitelů uvádí, že není potřeba sexuální výchovu zkoušet, neboť žáci většinu informací stejně mají z jiných zdrojů, vše znají a není potřeba je tedy nijak prozkoušovat. Tento předpoklad, že žáci většinu informací znají, vidím jako hlavní příčinu toho, že moji respondenti sexuální výchovu jako učivo značně podceňují a s tímto předpokladem k výkladu přistupují velmi benevolentně. Respondentka C například uvádí :

„Žáci dnes přes počítače stejně už všechno vědí. Bohužel si myslí, že je to jen nějaká zábava.“

Vzhledem k tomu, že učitelé nepovažují sexuální výchovu za běžné učivo, promítá se tento fakt i do stylu a formy výuky. Polovina respondentů uvedla, že většinu času

věnovaného tématu, dávají prostor hlavně žákům a jejich otázkám, které často ale spíš zodpoví jiný žák, jedná se potom spíše o jakousi diskusi ve třídě, kde se učitel stává pouze dozorcem a vlastně se tak vyhýbá výkladu. Kreativní formu výuky volí respondent F, který pro sexuální výchovu volí vždy projektové vyučování, kdy dává jednotlivá témata zpracovávat skupinám žáků, a výsledným projektem jsou postery, které pak visí ve třídě. Většinou určí čtyři skupinky žáků, z nichž jedna zhotoví nákres penisu s odpovídajícími popisky, druhá skupinka vytvoří obrázek průřezu ženskými pohlavními orgány, třetí skupinka vytvoří plakát s různými typy antikoncepcí a čtvrtá skupinka pak pracuje s pohlavními chorobami. Informace čerpají žáci od učitele. O tom, že je tato forma výuky úspěšná a žáky baví, je tento učitel přesvědčen..

„Výroba plakátů nám zabere tak dvě tři vyučovací hodiny, málokdy se stane, že by se někdo nechtěl zapojit, občas se trochu stydí, zvláště chlapci, když mají kreslit vagínu, ale radí si mezi sebou a brzy stud opadne a všichni pojmají svůj plakátek jako umělecké dílo.“ (Respondent F)

Několik respondentů se shoduje na označení „oddechové téma“, nepovažují tedy sexuální výchovu za látku důležitou, je to pro ně výplň času, shodně také uvádí, že sexuální výchovu zařazují na konec školního roku, kdy jsou již známky uzavřené a vyplňují tak hluché místo mezi uzavíráním známek a rozdáváním vysvědčení.

„Sexuální výchově se věnuji většinou na konci školního roku a to z velmi praktických důvodů. Jednak se již blíží vysvědčení a je třeba zařadit téma, z kterého se již nebude zkoušet. A jednak proto, že se blíží léto a o prázdninách se žáci mohou dostat do situací, v kterých se jim tyto informace budou hodit.“ (Respondentka C)

Uvedené výpovědi učitelů mě ve vysoké míře překvapily, protože po prostudování RVP a příslušné odborné literatury, ať ji sexuologické, tak pedagogické, jsem nabyla dojmu, že se jedná o téma důležité, formující názory a postoje žáků. Moji respondenti evidentně tento názor nesdílí, zejména z důvodu, že mají pocit, že žáci vše už znají a není třeba je poučovat.

4.2 Probíraná témata sexuální výchovy

S respondenty jsem velkou část rozhovoru věnovala tomu, jaká témata vlastně do sexuální výchovy zařazují, o čem konkrétním při výkladu mluví. Zjistit tento fakt bylo důležité pro následující otázku směřující již k didaktickému využití učebnic. Pokud by učitelé zařazovali jiná témata, než jaká jsou zpracována v učebnicích, těžko by mohlo

k nějakému didaktickému využití dojít. Vzhledem k tomu, že všichni respondenti jsou vyučujícími přírodopisu a vykládají sexuální výchovu v tomto předmětu, začínají výklad všichni stejně. Popis pohlavních orgánů, základní fyziologické procesy jako je menstruace, následuje těhotenství a porod. V tomto se respondenti až na drobné odchylky shodli, dále už následují rozdíly. Všichni zmiňují antikoncepci, pohlavní choroby a určitá rizika spojená se sexem. Ovšem pokud mají téma rozvést, již se jejich výklad velmi liší. Respondent B uvádí, že není potřeba žáky informovat o jiné antikoncepci než je prezervativ a hormonální antikoncepce, protože pro mladého člověka se stejně jiné metody nehodí, zatímco respondenti D,E a F informují žáky o všech jim známých metodách antikoncepce, se všemi výhodami a riziky. Všichni respondenti se ale shodují, že vždy v první řadě uvádí prezervativ, jakožto antikoncepci běžně dostupnou, snadno sehnatelnou a důležitou pro ochranu před pohlavními chorobami. Respondenti G a H nosí prezervativy do hodiny na ukázkou a v případě zájmu žáků je s nimi rozbalují a zkouší rolovat na rohlík či na banán.

Před riziky pohlavních chorob učitelé žáky varují, na prvním místě je u všech riziko viru HIV, dále uvádí syfilis a kapavku, učitel F nabádá žáky k očkování proti HPV virům a tedy upozorňuje také na toto riziko. Například na žloutenku či genitální opary si při rozhovoru nevzpomněl ani jeden respondent, ale nelze říci, zda je do výkladu zahrnuje či ne. Jiné pohlavní choroby učitelé neuvádí, do výkladu tedy zahrnují jen ty nejznámější.

Respondentka A při výkladu o antikoncepci a pohlavních chorobách využívá krátké informační video, které konkrétně, to si nevzpomněla a při svém výkladu se pak soustředí na témata rodičovství a partnerství a je jediná, která tato témata zmiňuje. Tato respondentka přiznává, že má pocit, že by žáky svým výkladem nijak neohromila a nepřinesla by jim nové informace, proto raději hovoří o vztazích a citové stránce věci.

„Snažím se žákům zdůraznit, že na jejich sexuálním životě by měla být především důležitá hluboká citová vazba s partnerem. Myslím, že na nějaké navlékání kondomu na banán jsem přeci jen stará a bylo by to v mém podání spíše směšné. A oni to beztak znají. Já se jim snažím říct, aby se hlavně soustředili na tu lásku, na to hezké okolo a ten sex, ten že je až pak.“ (Respondentka A)

Ostatní učitelé se žáky na téma „chození“, partnerství, manželství a rodičovství nehovoří.

„Proberu s nima hlavně ty biologický věci, jak vypadá penis, jak kondom, že se musí chránit a že je tu plno rizik, to ano, ale abych jim říkal, chodte spolu půl roku za ručičku, pak si dejte pusu a za další rok sex...ne to fakt nevykládám. Myslím, že na nějaký moralizování nejsou ty děcka zvědavý, akorát bych se zesměšnil.“ (Respondent F)

Z uvedených dvou výpovědí je patrné, že učitelé výklad značně přizpůsobují tomu, co je bližší jejich naturelu, nikoliv tomu, co by žáci potřebovali slyšet.

Část respondentů také uvádí, že to o čem budou hovořit, do značné míry ovlivňují sami žáci, neboť jim nechávají velký prostor pro jejich otázky a vykládají tak to, co žáky skutečně zajímá.

„Dopředu avizuju, že budeme mít sexuální výchovu. Dám do třídy krabičku a tam můžou všichni anonymně psát svoje otázky. Já si jí pak před hodinou odnesu, projdu dotazy a z toho vidím, kam tematicky směřovat, na některé konkrétní dotazy pak odpovídám přímo, jiné shrnu dohromady a zobecním odpověď pro všechny.“ (Respondentka G)

Z odpovědí učitelů mohu vyvodit, že témata, která zařazují do výkladu o sexuální výchově, jsou povětšinou shodná s tématy v učebnicích a nepřidávají do výkladu nic nad rámec. Pouze respondentka G uvedla, že pokud zbývá čas, probírá se žáky i nejrůznější sexuální deviace a odlišnosti. Ani jeden z respondentů neuvádí, že by se věnoval tématu homosexuality, což je přinejmenším, dle mého názoru, zvláštní. Možná ani jeden z učitelů neuvažuje o tom, že by zrovna v jeho třídě mohl sedět žáček, který právě prochází nesnadným procesem hledání své sexuální identity a právě pro něj by mohlo být nesmírně důležité, kdyby slyšel od svého vyučujícího, že je to naprosto v pořádku. Ovšem možná toto téma učitelé nezmínili pouze v rozhovoru se mnou, a při výuce o této problematice hovoří, samostatný dotaz na homosexualitu jsem nepoložila.

4.3 Některé učebnice jsou málo vybaveny informacemi

Otázka didaktického využití učebnic by byla velmi široká, proto musím jednotlivé názory a výpovědi rozčlenit dle názorů mých respondentů.

Respondent F vypověděl, že na jejich škole se k výuce využívá řada učebnic od vydavatelství Scientia, v osmé třídě, kdy se žáky probírá anatomii člověka a tedy i sexuální výchovu, používá konkrétně učebnici Přírodopis III od tohoto vydavatelství. Respondent uvádí, že učebnici k výkladu běžně využívá, nechává z ní žáky

vypracovávat krátké poznámky, používá obrázky z učebnice jako ilustrační příklad, uzpůsobuje jí svůj výklad. Ovšem to neplatí pro sexuální výchovu. Podle jeho výpovědi ani pořádně neví, co přesně se v učebnici píše, ale že ví, že ty informace nejsou pro jeho výklad dostačující a proto jí vůbec nepoužívá, žáky na ní neodkazuje a využívá při výuce sexuální výchovy svou metodu tvorby plakátků, jak je uvedeno výše.

„To bych dětem mohl rovnou říct, najděte si to na netu. Hloupost, já s nima radši tvořím, je to baví a tím, že je během hodiny uvolněnější atmosféra, tak pak třeba padají i dotazy, které by při běžné hodině nepadly. Kdyby byla nějaká pořádná příručka, tak třeba jí dětem rozdám, ale to by muselo stát za to.“

Velkou nespokojenost s obsáhlostí tématu v učebnici vyjádřil také respondentka C. Na škole, kde vyučuje, jsou používány učebnice vydavatelství Fortuna, na přírodopis pak řada učebnic Ekologický přírodopis. Učitelka je s touto řadou nespokojena, nemůže s tím však nic dělat, neboť učí na větší škole ve městě, kde je vyučujících tohoto předmětu více a jeho slovo tedy při výběru učebnice nemá velkou váhu. Učebnice tedy s dětmi využívá v menší míře, k výkladu a sestavení plánu hodiny pak používá soukromě učebnice jiné, svoje a někdy z nich dětem také látku kopíruje a rozdává. Na výuku sexuální výchovy tedy používá řadu učebnic Fraus a to řadu Občanská výchova, kde je podle ní téma zpracováno lépe, rozsáhleji a pojímá více témat. Na moji otázku, jak konkrétně tedy tuto řadu učebnic používá, mi odpověděla, že je to různé, nejčastěji dětem kopíruje některé listy a dává jim je k vlepění do sešitu, případně si některé odstavce společně čtou a hovoří o nich. Vzhledem k tomu, že si sexuální výchovu tato učitelka nechává až na konec školního roku, stává se, že někdy je na probírání času mnohem více a někdy mnohem méně a podle toho se také odvíjí míra využití této učebnice. Fakt, že tyto učebnice jsou určeny pro výuku občanské výchovy, respondentce nijak nevadí. Lepší zpracování sexuální výchovy podle ní v žádné učebnici, se kterou přišla do styku, není.

„Vždyť je to jedno, dneska se už ty předměty vlastně tak nerozlišují, na některých školách ani nemají klasické předměty, tak proč to dělit, ta látka je tam hezky popsaná, takže není problém dát žákům něco přečíst nebo tak, je to trochu i inspirace, co jim vlastně říct a jak, přeci jenom, vybrat někdy vhodný slova, to není úplně snadný, není mi už patnáct, ale stejně se trochu červenám u některých slov nebo popisů situací. A tak to radši přečtu a není to, že jsem to řekla já“ (Respondentka C)

Pokud by tedy tato respondentka byla odkázána pouze na učebnice, které se na škole používají, jejich zapojení do výkladu sexuální výchovy by bylo minimální, až nulové. Ovšem díky tomu, že využívá učebnici jinou, určenou pro jiný předmět, pak je míra didaktického využití učebnice vysoká.

Dalším z respondentů, který je s učebnicí, která mu byla přidělena, nespokojen, je respondentka E. Na přírodopis má určeny učebnice z dílen nakladatelství Fraus a učebnice přírodopisu má podle ní téma sexuální výchovy naprosto nezpracované. Ano, je tam kapitola, která se tak jmenuje, ale je natolik stručná, že jakékoliv didaktické využití by, podle této respondentky, bylo takřka nemožné. Nepoužívá žádnou jinou učebnici, má sestaveny vlastní prezentace, velmi bohaté na obrázky, které dětem promítá a doprovází výkladem. Má v nich také mnoho otázek a nápadů k diskusi, stane se tak velmi často, že ani neprojde všechna témata, že se žáci touží bavit pouze o něčem konkrétním.

„Je to ročník od ročníku, někdy tam sedí stydlivky, a když řeknu sexuální výchova, zrudnou a odtrpí si ty prezentace a jsou rádi, že je konec. Pak je nemučím nějakým debatováním, prostě to jen odprezentuju a konec. Jindy mám ve třídě zvědavější děti, samy mi skáčou do řeči a ptají se, někdy až na neuvěřitelné věci, třeba různé deviace, nevím, kde se to v nich bere. Ale co, když je to zajímavá. Ale prezentace je dobrý vodítko, občas jí doplním o další věci a je to fajn.“ (Respondentka E)

Respondentka G nevyužívá učebnici k výuce sexuální výchovy vůbec žádným způsobem. Při našem rozhovoru si tuto učebnici vzala do ruky, aby se podívala, nakolik je tam téma sexuální výchovy zpracováno, usoudila, že je to napsáno celkem dobře, že by se podle toho dalo učit, ale ona už roky vykládá toto téma systémem otázek a odpovědí, jak bylo uvedeno výše. Nicméně si myslí, že pokud si její žáci přečtou to, co učebnice uvádí, nijak jim to neuškodí, naopak se můžou dozvědět i to, čemu nebyl v hodině dán prostor, a na konci rozhovoru mi řekla, že možná bude dětem doporučovat, aby si toto téma v učebnici prošly před hodinou, že třeba budou mít více otázek. Ptají se jí totiž často na různé technické detaily, ale co se týče rodičovství nebo partnerství, tam dotazy moc nepadají a děti asi ani neuvažují, že to do sexuální výchovy také patří a že by se tedy mohly ptát i na toto. Doplním, že v této škole používají učebnice z nakladatelství Nová škola, se kterými je učitelka jinak velmi spokojena, ale tohle téma si raději vykládá podle sebe.

4.4 Učebnice je výborná didaktická pomůcka při výkladu sexuální výchovy

Již výše zmíněné učebnice na občanskou výchovu od nakladatelství Fraus uvádí ve své výpovědi i respondentka D, u které je ovšem situace poněkud odlišná. Vyučuje na menší škole v menší obci, přírodopis vyučuje ona sama a sexuální výchovu vykládá také jen ona. Její kolega vyučující občanskou výchovu a výchovu ke zdraví, o tomto tématu nerad hovoří a jsou spolu domluveni, že sexuální výchovu probere tato respondentka v rámci svého předmětu, tedy přírodopisu. Na škole se používají pouze učebnice nakladatelství Fraus a protože v učebnici přírodopisu je sexuální výchova zmíněna podle ní, jen tak na okraj, tak využívá kolegovy knihy na občanskou výchovu. Uvádí, že žáci tyto učebnice stejně mají, tak jim jen řekne, aby si je donesli na hodinu přírodopisu. Tyto učebnice pak při výuce využívá v hojné míře, výklad vede přesně podle nich, něco si se žáky přečtou, některé kapitoly dává k samostudiu, využívá i různých doprovodných a návodných otázek a témat k zamyšlení.

„Kolega to prostě nechce učit, je mu hloupé říkat děvčatům o menstruaci, popisovat pohlavní orgány nebo dokonce s dětmi navlékat kondomy. Já se v tom necítím o moc lépe, tak raději sama moc nepovídám a jedeme fakt podle těch knížek. Ten výklad v nich je fajn, srozumitelný, jasný a je tam toho opravdu hodně, tak není důvod, abych ještě povídala něco dalšího, tenhle základ musí stačit a jestli jsou nějaký novinky v antikoncepci, nebo se objevila nová pohlavní choroba, to oni si stejně najdou na internetu a poperou se s tím beze mě.“ (Respondentka D)

Kdo se od jakéhokoliv vlastního výkladu distancuje a zcela se spoléhá při výuce sexuální výchovy na učebnici, je respondentka B.

„Já nevím, co bych jim měla vykládat, co by neznali. Samozřejmě probereme anatomii, to je jasné, ale pak ta antikoncepce a tak, no v učebnici něco je, tak si to čteme, nechám je, ať se sami pobaví o tom na hodině, ale já do toho nezasahuju, v těch pilulkách se stejně moc neorientuju a myslím, že takhle to stačí, ta anatomie je hlavní. Myslím, že něco probírají i v rodince, jako těhotenství a tak, a to je stejně brzo, jim to říkat.“ (Respondentka B)

Můj dojem z rozhovoru s touto paní učitelkou byl takový, že by nejradyji sexuální výchovu zcela přenechala v kompetenci kolegů, kteří učí rodinnou výchovu, ale bohužel ona má ve školním vzdělávacím plánu také svůj díl sexuální výchovy a tak využívá učebnici na maximum, aby nemusela sama hovořit o tom, co je jí nepříjemné. Na škole,

kde vyučuje tato respondentka, mají na přírodopis řadu od Státního pedagogického nakladatelství, v tomto ročníku tedy učebnici Přírodopis 8. S rozsahem témat v rámci sexuální výchovy v této učebnici je učitelka spokojena, nemá pocit, že by měla vykládat něco více a tak dává často učebnici žákům ke samostudiu, případně je nechá diskutovat nad otázkami, které v učebnici jsou.

Zajímavou kritiku vůči učebnici, kterou v daném ročníku používá a která obsahuje témata sexuální výchovy, má respondentka A. Ta používá řadu učebnic na přírodopis od nakladatelství Fraus. Vytýká učebnici, že sice vysvětluje, co je to sex, jak funguje lidské tělo při reprodukci, ale už vůbec nezmiňuje, že k sexuálnímu životu patří i ta citová stránka, že nejde pouze o anatomické poznatky, ale pokud se o takovém tématu hovoří, musí být zdůrazněno, že vždy jde o „*vyvrcholení lásky*“. Tato učitelka tedy učebnici využívá v tom co nabízí k výkladu anatomickému, ale pak už výklad vede sama a to k otázkám partnerství, manželství či plánovaného rodičovství, na mou otázku, zda-li se tedy opírá o jinou učebnici, odpověděla, že nikoliv, hovoří o tom, co má zrovna na srdci.

„Jakápak učebnice, ani jsem nepátrala, co se kde píše, já jim jen říkám, aby nikam nespěchali, aby si vychutnávali ty hezké časy poznávání, když jim začnu vykládat, aby si kupovali ochranu a měli ji u sebe a budu je varovat před AIDS nebo kdo ví čím, tak je to, jako bych jim říkala, jděte do toho. A s tím já prostě nesouhlasím. Oni si to asi beztak najdou i beze mě. A to, že by se měli mezi sebou nejdřív kamarádit, než začnou pěstovat nějaké vztahy, to si myslím a to se dneska hodně opomíjí. A tak říkám na hodině, i když to už s tou anatomií nemusí úplně souviset.“ (Respondentka A)

Jediným z respondentů, kdo alespoň částečně pojímá výuku sexuální výchovy jako běžné učivo, alespoň co se týká využití učebnice coby didaktické pomůcky, je respondent H. Mé otázce, zda-li k výuce sexuální výchovy používá učebnici, se velmi podivil, proč by jí jako nepoužíval? Uvádí, že v jejich učebnici (na této škole se používají učebnice nakladatelství Nová škola) je sexuální výchova normálně zařazena a tak jí vykládá a to v takovém rozsahu, jako je v učebnici. Jak jsem uvedla výše, je to jeden z mých respondentů, kteří nosí dětem do hodiny prezervativ a ukazují si jeho použití a to také uvádí jako svou jedinou aktivitu nad rámec učebnice, které se jinak při výkladu striktně drží.

„Děláme to, co běžně. Kousek si přečtou sami, já se pak ptám, jak to pochopili, pak kus odvykládám já, něco si čteme společně, používáme i obrázky z učebnice, ty jsou fajn. Je to poměrně nová knížka, nejsou tam žádný zastaralý názory, takže nevidím důvod, proč jí nevyužívat, jsme takhle zvyklý pracovat po celý rok, takže proč to měnit.“

(Respondent H)

V následující tabulce jsem shrnula informace od respondentů, zda učebnici používají, či nikoliv a kterou konkrétně.

Tabulka 1: Využití učebnic učiteli

VYUŽITÍ UČEBNIC UČITELI

	Scientia	Fraus Přírodopis	Nová škola	SPN	Fortuna	Fraus Občanská výchova
RESPONDENT A		Používá, nespokojen				
RESPONDENT B				Používá		
RESPONDENT C					Má k dispozici- nepoužívá	Používá
RESPONDENT D		Má k dispozici- nepoužívá				Používá
RESPONDENT E		Má k dispozici- nepoužívá				
RESPONDENT F	Má k dispozici- nepoužívá					
RESPONDENT G			Má k dispozici- nepoužívá			
RESPONDENT H			Používá			

4.5 Učitelé by si přáli speciální učebnici

Několik učitelů nadhazuje možnost, že by nebylo od věci, vydat nějakou učebnici pouze na toho průřezové téma, která by se dala používat jak v přírodopise, tak i v rodinné výchově a dalších předmětech, kam bývá sexuální výchova zařazována. Ani jeden z těchto učitelů netuší, že taková učebnice, nebo spíše příručka, již vydána byla a to hned několik, jak se mi podařilo vypátrat. Co by si ale od takové učebnice slibovali, to už jsem se nedozvěděla, nejčastější byly odpovědi jako: „*aby tam bylo všecko, co k tomu patří*“, *abychom si to s kolegou rodinkářem mohli jasně v té knížce rozdělit*“, „*no hlavně aby tam ty věci byly aktuální, v tomhle směru je to trapas, když je v učebnici, něco starýho*“. Respondentka A by uvítala nějakou poučnou knihu, kterou by žáci od školy dostávali, kde by si všecko přečetli sami, což ale spíše souvisí s její určitou nechutí sexuální výchovu vykládat, což bylo patrné z celého našeho rozhovoru. Naopak respondent F se domnívá, že sexuální výchova je téma, o kterém je třeba diskutovat a nějaké psané poučky nikoho neobohatí.

4.6 Hodnocení analýzy

Z rozhovorů s mými respondenty jsem zjistila, že všichni považují sexuální výchovu za učivo výjimečné, nepřístupují k němu, jako k jiné látce a styl výuky tomu přizpůsobují. Většina z nich k výuce přistupuje s předpokladem, že žáci již všechno vědí, ale tento jejich předpoklad nebývá nijak ověřován. Přestože jindy volí jako formu výuky výklad, u sexuální výuky hovořili často o diskuzi, o vyprávění, jeden respondent využívá projektovou výuku, kterou jinak běžně nezařazuje. Ani jeden z respondentů nedělá ze sexuální výchovy nějaký výstup, v podobě zkoušení či testu. Podle formy výuky, jakou využívají, volí i práci s učebnicí. Pokud volí tito učitelé k výuce klasický výklad, pak učebnici jako didaktickou pomůcku využívají, různými způsoby, ale využívají. Míra využitelnosti učebnice tak nezávisí přímo na kvalitě zpracování tohoto tématu. Respondentka G, který má k dispozici, podle svých slov, skvělou učebnici, ji do své výuky stejně nevyužívá, naopak respondentka B ji k výkladu využívá v hojně míře, přestože tuto učebnici nepovažuje za dobrou a informace v ní obsažené jí přijdou nedostatečné.

5 Hodnocení učebnic

Z rozhovorů s respondenty mého výzkumu jsem získala informaci, jakou učebnici učitelé používají, respektive, jakou učebnici mají k dispozici od školy, protože ne všichni respondenti se omezují pouze na tuto učebnici. Prošla jsem si tedy všechny učebnice, o nichž učitelé hovoří, prostudovala jsem v každé z nich důkladně, jakým způsobem je zde téma sexuální výchovy zpracováno, sledovala jsem jaký rozsah se tématu věnován, jakým stylem je psán text, zda není příliš strohý či přísně varovný či mravokárný, zda obsahuje dostatek informací. V neposlední řadě jsem sledovala i grafické provedení, zda jsou k tématu obrázky a pokud ano, jsou-li vhodně doplňující. Abych mohla zhodnotit, zda je možné doporučit učebnici jako didaktickou pomůcku při výuce sexuální výchovy, sledovala jsem, zda obsahuje všechna témata, která by zařazena být měla. K tomu, jaká konkrétní témata by to měla být, jsem došla již v kapitole o sexuální výchově, zde jen uvedu jejich výčet:

- Anatomie a fyziologie pohlavních orgánů a rozmnožovací soustavy člověka
- Průběh dospívání a změny, které jej doprovází, fyzické i psychické
- Základy lidské reprodukce, vývoj člověka
- Zásady bezpečného sexuálního chování-rizika pohlavních chorob, ochrana před početím, rizikové sexuální chování, prostituce, sexuální zneužívání
- Partnerství, manželství, rodičovství

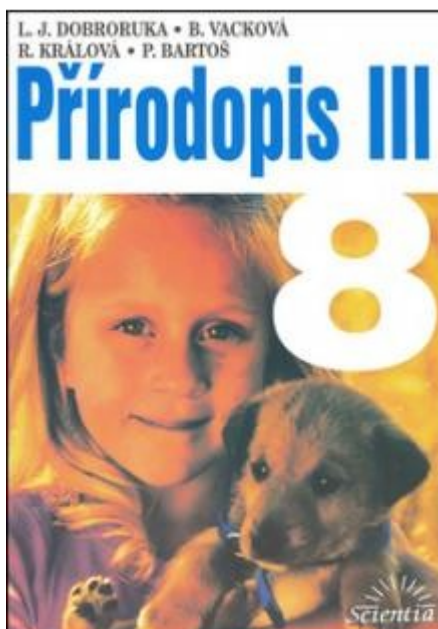
Zda tato témata v učebnicích jsou obsažena a učebnici tedy lze doporučit jako dobrou didaktickou pomůcku k výuce sexuální výchovy, jsem zakotvila v přehledné tabulce nacházející se za anotacemi učebnic.

5.1 Anotace učebnic

Přírodopis III pro 8. ročník základní školy a nižší ročníky víceletých gymnázií

L.J.Dobruka, B. Vacková, R. Králová, P. Bartoš

Praha, Scientia, 2010, ISBN-978-80-86960-61-6

Obrázek 1: Přírodopis 8 Scientia

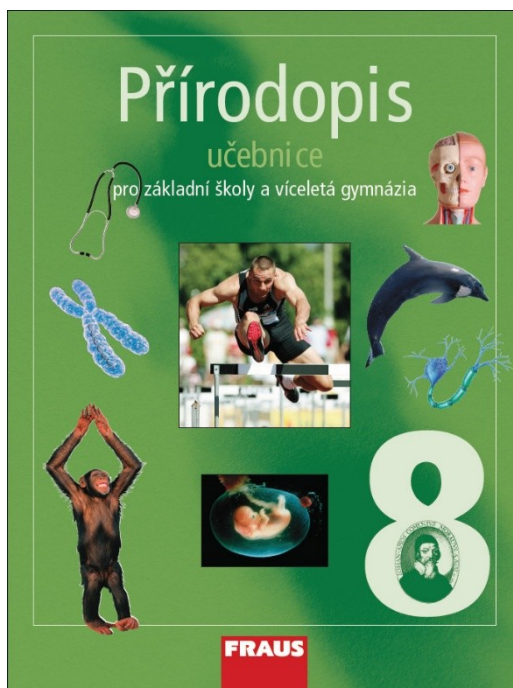
http://knihy.abz.cz/imgs/products/img_288102_main.jpg

Tématu sexuální výchovy se v učebnici věnuje pět stran, je probíráno ve dvou navazujících kapitolách. Kapitola Sexualita a odpovědnost v partnerských vztazích pojednává v krátkosti o změnách doprovázejících pubertu, o antikoncepci, o pohlavních chorobách. Vše je popsáno dost odosobně, mravokárně, s varujícím podtextem. Kapitola Reprodukce-a život pokračuje je již klasický anatomický výklad doplněný jednoduchými obrázky, průřez mužským a ženským tělem. Text je strohý, grafické provedení působí nemoderním dojmem. Přestože učebnice pojednává o většině požadovaných témat a zdálo by se tedy, že je dostatečně vybavena pro výuku, nemohu tuto učebnici ohodnotit kladně, neboť informace nejsou dle mého názoru dostatečně rozpracované. Tuto učebnici bych k výkladu sexuální výchovy jako pomůcku nedoporučila, žáky osmé třídy nemůže takovéto pojetí podle mého názoru nijak poučit ani obohatit.

Přírodopis 8- učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia

Vaněčková Ivana, Skýbová Jana, Markvartová Drahúše, Hejda Tomáš

Praha, Fraus, 2006, ISBN-80-7238-428-7

Obrázek 2: Přírodopis 8 Fraus

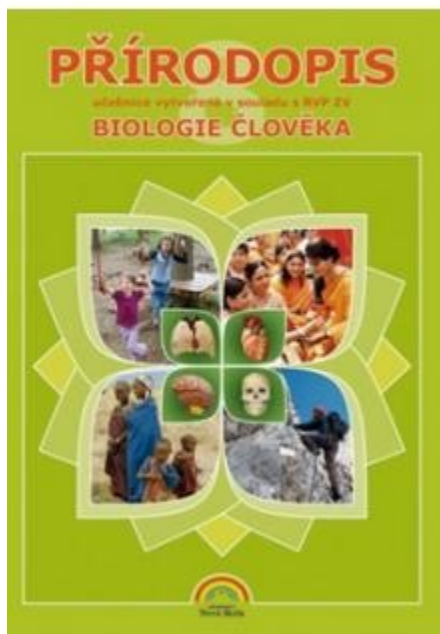
http://flexibooks.cz/fotocache/bigorig/Nakladatelstvi_Fraus/Prirodopis/prirodopis_8.jpg

Učebnice na dvou stranách pojednává o pohlavní soustavě člověka v kapitole vtipně pojmenované Továrna na spermie a vajíčka. Stručný text, který ovšem podává srozumitelně veškeré podstatné informace, co se týká anatomie pohlavních orgánů, je doplněn obrázky průřezů pohlavními orgány. Hlavní text je doplněn poznámkami v rámečcích, pod čarou a u dalších obrázků. Poznámky přináší stručné informace o antikoncepci a pohlavních nemocech, ale jedná se pouze o krátké zmínky, které nemohou žáky nijak poučit, pouze naznačují, že k tématu rozmnožovací soustavy patří i témata další, ovšem bez dalšího vysvětlení či poučení. Některé témata zcela chybí, jiná jsou zmíněna jen okrajově, tuto učebnic rozhodně nemohu jako didaktickou pomůcku na výuku sexuální výchovy doporučit.

Přírodopis pro 8.ročník-Biologie člověka

Drozdová Eva, Klinkovská Lenka, Lízal Pavel

Brno, Nová škola,2009, ISBN-80-7289-111-1

Obrázek 3: Přírodopis 8 Nová škola

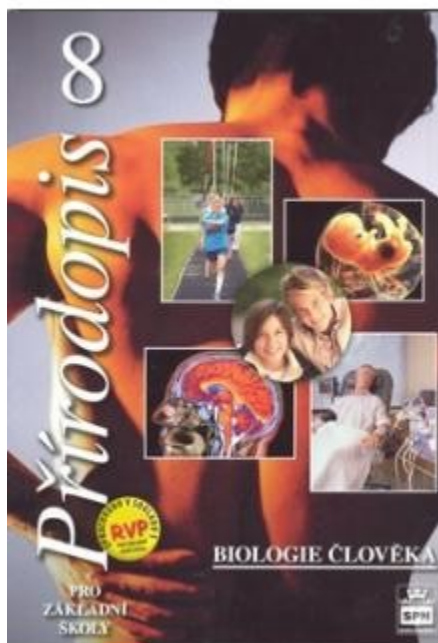
http://knihy.abz.cz/imgs/products/img_285460_main.jpg Nová škola

V této učebnici je tématu pohlavní soustavy a sexuální výchovy věnováno celých devět stránek, první dvě jsou vyplněny popisy a obrázky pohlavních orgánů muže i ženy, dále se učebnice vcelku podrobně věnuje tématu menstruace, těhotenství a porodu. Více než dvě stránky prostoru dostaly v této učebnici témata pohlavních nemocí a antikoncepce, rizika nákazy, otěhotnění a možnosti ochrany jsou popsány podrobně, informativně, bez zbytečného moralizování a poučování, vše jasné, srozumitelné a věcné. K veškerému výkladu jsou vhodně zařazeny obrázky, text je přehledný, dobře se v něm orientuje, nechybí náměty k diskusi. Tato učebnice na mě udělala dobrý dojem již po prvním prolistování a po důkladném pročtení, se můj dojem potvrdil. Učebnice široce pojednává o všech tématech, chybí pouze téma partnerství a rodičovství. Tato učebnice se jeví jako kvalitní didaktická pomůcka a rozhodně bych jí doporučila k výuce, zejména kvůli dobrým přehledům a nákresům, zejména co se týká menstruačního cyklu, oplodnění vajíčka či vývoje plodu. Také přehled antikoncepčních metod je značně ucelený a plně dostačující.

Přírodopis 8 pro základní školu-Biologie člověka

Černík Vladimír, Martinec Zdeněk, Vodová Vladimíra

SPN, Praha, 2015, ISBN 978-80-7235-559-4

Obrázek 4: Přírodopis 8 SPN

http://knihy.abz.cz/imgs/products/img_262140_main.jpg

Pět stránek učebnice autoři věnovali sexuální výchově, ovšem bohužel jen některým tématům. V učebnici je velmi podrobně probrána anatomie a fyziologie pohlavních orgánů, výborně je popsán proces oplodnění vajíčka, následný vývin jedince od buňky, přes průběh těhotenství, porod až po vývoj člověka od miminka do stáří. Ovšem některá témata zcela chybí. Učebnice nehovoří o změnách člověka v pubertě, o menstruaci, o partnerství či manželství také ani slovo. Rizika pohlavních chorob jsou shrnuta na pouhé půlstránce a o antikoncepci autoři hovoří pouze v tom smyslu, že nějaká existuje, ovšem čtenář si má promluvit s rodiči či lékařem, od kterých se má dozvědět potřebné informace, což považuji za velmi nešťastné. Pokud by chtěl učitel tuto učebnici k výuce sexuální výchovy použít, musel by se poohlédnout ještě po jiných zdrojích informací, neboť v tomto rozsahu je učebnice zcela nedostačující a odkázání žáků na rozhovor s rodiči se nedá považovat za sexuální výchovu.

Ekologický přírodopis pro 8.ročník základní školy

Danuše Kvasničková, Fortuna, Praha, 2007, ISBN 978-80-7373-027-7r

Obrázek 5: *Ekologický přírodopis 8 Fortuna*

http://knihy.abz.cz/imgs/products/img_265694_main.jpg

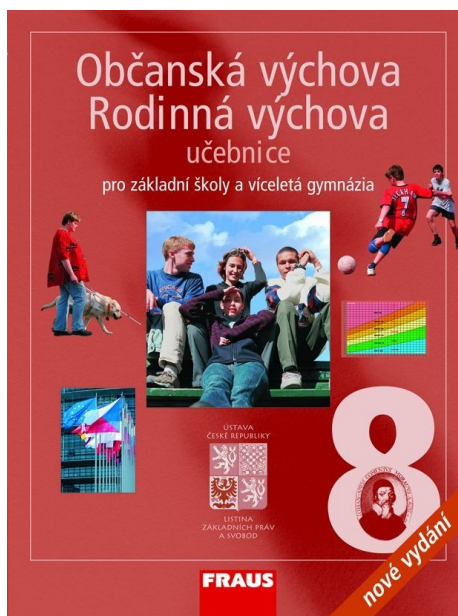
V této učebnici najdeme čtyři stránky sexuální výchovy, na první pohled poměrně nahuštěné informacemi, ovšem po přečtení textu se názor rychle mění. Grafické zpracování není příliš pěkné, obrázků je velmi málo, jsou strohé, neosloví. Veškerý text je velmi stručný. Popisy pohlavního ústrojí, oplodnění, porodu či menstruačního cyklu jsou sice informačně v pořádku, text je ovšem velice nečtivý, místy hodně poučný v negativním slova smyslu. Když dojdeme k tématům puberty či sexuálního života, vyvstává dojem, že je učebnice stará sto let, tolik varování, strašení a odrazování snad ani není možné do textu zařadit. Pokud by snad nějaký učitel chtěl vyučovat sexuální výchovu podle této učebnice držet se v jejím duchu, žáci by si nejspíš pomysleli, že se zbláznil. Úlohou sexuální výchovy není žáky strašit a odrazovat, ale informovat, pomoci se zorientovat a poučit. Přestože tato učebnice vlastně obsahuje veškerá témata, která by měla při sexuální výchově zaznít, nelze ji jako didaktickou pomůcku doporučit. Strohost a mravokárnost dělají z této učebnice naprosto nepoužitelnou zbytečnost.

Pokud kantor učí podle této učebnice, sexuální výchovu může podle ní přednášet těžko a je zapotřebí využít buď učebnici jinou, nebo zcela jiné pomůcky.

Občanská výchova, Rodinná výchova 6-9

Janošková Dagmar, Ondráčková Monika, Čábalová Dagmar, Marková Hana, Šebková Jitka, Fraus, Plzeň, 2011, ISBN 978-80-7238-317-7

Obrázek 6: Občanská výchova, Rodinná výchova 8 Fraus

<https://ucebnice.fraus.cz/ver/20150416045941/variant/motiv-698x541/edeeshop/product/motive/5428/5428.jpg>

Přestože tato učebnice není učebnicí přírodopisnou, zařadím ji do svého hodnocení, protože dva respondenti mého výzkumu ji uvedli jako svou didaktickou pomůcku k sexuální výchově.

Jedná se o ucelenou na sebe navazující řadu učebnic občanské výchovy, jejich hodnocení provedu společně, protože co se týká výkladu sexuální výchovy, liší se od sebe učebnice pouze přizpůsobením věku žáků, jinak témata a rozsah je rovnocenný. Již tento fakt musím ohodnotit velmi kladně, pro každý ročník je kapitola sexuální výchovy zařazena a to v takovém rozsahu, aby to odpovídalo věku žáků. Tedy již žáci v šesté třídě dostávají informace o sexuálním životě dospělých, ale v přiměřené formě jejich věku. Čím se zvyšuje věk žáků, tím se informace stávají konkrétnějšími. Přestože se jedná o učebnice na občanskou výchovu, nechybí ani anatomie pohlavních orgánů a fyziologické procesy doprovázející dospívání a vývoj člověka. Zahrnuta jsou témata antikoncepce(a to poměrně podrobně, pro a proti jednotlivých druhů, spolehlivost apod.), pohlavní choroby, homosexualita, nebezpečí pohlavního zneužití, opomenuta

není citová stránka věci, tedy téma partnerskéhou soužití. Výkladový text v celé řadě je omezen na minimum, stránky jsou zaplněny různorodými obrázky, od grafů, přes kresby po fotografie, nechybí mnoho otázek k zamyšlení, úkolů, témat k diskuzi a podobně. Obsahuje tak všechna potřebná témata, která by měla zaznít při sexuální výchově. Domnívám se, že pokud by se učitel při výkladu sexuální výchovy chtěl držet učebnice a využít ji jako didaktický prostředek, pak je tato řada velmi vhodná.

5.2 Hodnocení učebnic

Pokud bych hodnotila učebnice pouze podle toho, zda obsahují všechna požadovaná témata k výuce sexuální výchovy, bylo by doporučení zcela jiné a z toho bych vyvodila závěr, že je potřeba se na zpracování tématu dívat jako na celek, nelze jen vytahovat určité pojmy či hledat určité kapitoly. V následující tabulce uvádím přehledně, zda učebnice obsahují potřebná témata ze sexuální výchovy.

Tabulka 2: Srovnání učebnic

TÉMA	UČEBNICE OD NAKLADATELSTVÍ					
	Scientia	Fraus Přírodopis	Nová škola	SPN	Fortuna	Fraus Občanská výchova
ANATOMIE A FYZIOLOGIE	Ano	Ano	Ano	Ano	Ano	Ano
PRŮBĚH DOSPÍVÁNÍ	Ano	Ano	Ano	Ano	Ano	Ano
REPRODUKCE A VÝVOJ ČLOVĚKA	Ano	Ne	Ano	Ano	Ano	Ano
BEZPEČNÉ SEXUÁLNÍ CHOVÁNÍ	Ano	Ne	Ano	Ano	Ano	Ano
PARTNERSTVÍ, RODIČOVSTVÍ	Ne	Ne	Ne	Ne	Ano	Ano

Z tabulky by mělo přehledně vyplývat, která z uvedených učebnic by se dala nejvíce doporučit jako vhodná didaktická pomůcka pro výuku sexuální výchovy. Ovšem bohužel pouze takto tabulkově se v tomto případě přistupovat nedá, protože pak by byly kvalitou srovnatelné učebnice od nakladatelství Fortuna a řada pro Občanskou výchovu od nakladatelství Fraus, což rozhodně učebnice srovnatelné nejsou, neboť učebnice od Fortuny sice obsahuje všechna potřebná témata, nicméně v takovém rozsahu a kvalitě, že je to naprosto nedostačující, alespoň tedy dle mého názoru.

5.3 Závěrečné zhodnocení

Sexuální výchova má své místo v Rámcovém vzdělávacím plánu pevně zakotveno, není však jasně dáno, v jakém předmětu by se měla učit, nalezneme ji tak v učebnicích přírodopisných, tak v učebnicích občanskovýchovných. Pojetí sexuální výchovy se v jednotlivých učebnicích velmi liší, nejen výčtem témat, ale také rozsahem, obrázky, samotným textem. Pokud bych hodnotila učebnice pouze podle toho, zda obsahují potřebná témata k výuce sexuální výchovy, pak by z nich nejlépe vyšla učebnice Ekologický přírodopis od nakladatelství Fortuna, což je velmi paradoxní, neboť dle mého názoru je naopak z uvedených učebnic nejhorší, sice zmiňuje vše potřebné, ale v malém rozsahu a velmi nevhodnou formou. Velmi kladně hodnotím učebnici Přírodopis pro 8. ročník od nakladatelství Nová škola, učebnice je přehledná, dobře zpracovaná, všechna témata jsou probírána rozsáhle a dostatečně. Bohužel chybí téma partnerství a rodičovství, to je jediná výtká, kterou k této učebnici mám. Nejlépe pak z mého hodnocení vychází řada učebnic na Občanskou výchovu od nakladatelství Fraus, která přestože se jedná o učebnici na občanskou výchovu, nikoliv přírodopisnou, obsahuje veškerá témata, která by měla při výkladu sexuální výchovy zaznít, tedy i téma anatomie lidského těla, fyziologických procesů apod. Řadu učebnic lze využít tak, jak je zamýšlena, tedy každému ročníku odvykládat část témat, dle věku žáka, anebo lze spojit vše dohromady a výklad provést v osmém ročníku, tak jak je obvyklé. Tuto řadu učebnic lze také doporučit, pokud bychom chtěli žáky odkázat ke samostudiu, informace zde obsažené lze považovat za vyčerpávající, avšak pro každého žáka bude bezesporu přínosnější, když bude tento text doplněn výkladem a třeba i možností diskuze.

6 Diskuze

Po provedené analýze rozhovorů s mými respondenty a jejím vyhodnocení, jsem přistoupila k prostudování učebnic, o nichž tyto učitelé hovoří. Učebnice jsem důkladně prošla a ke každé jsem napsala krátké zhodnocení. Tyto anotace učebnic uvádím v samostatné kapitole, zde bych chtěla diskutovat, co o daných učebnicích říkají respondenti mého výzkumu a jaké je mé subjektivní hodnocení. Na počátku tvorby své práce jsem prostudovala řadu pedagogických a sexuologických publikací, důkladně jsem si prošla Rámcový vzdělávací program a vyhledala jsem tam, v jakém rozsahu by měla být sexuální výchova vyučována, a pátrala jsem po různých diskuzích na téma výuky sexuální výchovy. Nabízelo se například prostudování sborníků referátů Společnosti pro plánování rodiny a sexuální výchovu, která pořádá každoročně kongresy, kde řada odborníků diskutuje právě na téma sexuální výchovy. Odborníci účastníci se této konference, za všechny můžeme jmenovat například MUDr. Hanu Fifkovou, Doc. MUDr. Jaroslava Zvěřinu, CSc. nebo Doc. PaedDr. Miluši Raškovou, Ph.D., tedy osobnosti české sexuologie a pedagogiky, přednáší každý rok své nové poznatky k sexuální výchově. Po nastudování mnoha publikací a mnoha referátů z těchto kongresů jsem nabyla dojmu, že sexuální výchova, jakožto průřezové téma táhnoucí se napříč celou základní školou, je téma důležité a je mu věnována značná pozornost při výuce. Vždyť kde jinde by děti měly získávat správné morální hodnoty a postoje než ve škole. Právě škola by měla být místem, kde dochází k „učesávání“ informací a názorů, které si žáci přinášejí ze svých domovů a vrstevnických skupin. Takové byly moje předpoklady, se kterými jsem vstupovala do terénu, kde jsem se chtěla blíže seznámit s tím, jakým způsobem učitelé sexuální výchovu vyučují a jakým způsobem u toho využívají učebnice. Po prvních několika rozhovorech s mými respondenty jsem byla vyvedena z omylu. Sexuální výchova pro ně není nijak důležité téma, někteří je považují za okrajové učivo, někteří za oddechové učivo, kterým „zabíjí čas“ na konci školního roku, někteří ho vyučují dokonce velmi neradi, protože v nich převládají jisté předsudky a stud, jiní je pojímají jako hravé téma, při kterém se žáci mají sice poučit, ale i pobavit. Ani jeden z mých respondentů ze sexuální výchovy nijak nezkouší, nedává žákům test, není to zkrátka pro ně učivo, které by se žáci měli „biflovat“, ani z něj prokázat jakékoliv znalosti. Většina mých respondentů také uvažuje nad sexuální výchovou jako nad něčím, co děti již znají z jiných zdrojů (rodina,

kamarádi, internet) a svou intervenci do těchto znalostí považují za zbytečnou a někteří až za nežádoucí. Několikrát se také objevil názor, že žáci mají dokonce více informací, než učitelé, takže by na straně učitele mohlo dojít až k určitému zesměšnění se, pokud by se žáky pokoušel nějak poučovat. Tím, že k sexuální výchově nepřistupují jako k běžnému učivu, je také zcela jiné využití učebnic jako didaktické pomůcky při výuce, než by tomu bylo při probírání jiných témat z „běžného učiva“. A to byla stěžejní část mého výzkumu, jakým způsobem a zda vůbec, využívají učitelé k výuce sexuální výchovy učebnici. Vzorek mých respondentů nebyl velký a výběr nebyl zcela náhodný, ale možné kandidáty jsem si nejprve předvybrala. Osloveni tedy byli pouze učitelé vyučující přírodopis a v něm sexuální výchovu a to z důvodu, že mým studijním oborem je biologie, vyloučila jsem tedy z výzkumu učitele ze škol, kde se sexuální výchova vyučuje především v rámci předmětů jako je rodinná výchova, občanská výchova, výchova ke zdraví a podobně. Někteří z mých respondentů uvádí, že u nich ve škole vyučují sexuální výchovu jak oni sami v rámci přírodopisu, tak i jejich kolegové v „rodinkách“, ale že to nemají nijak rozděleno a vlastně ani neví, co přesně jejich kolegové vykládají. I to byl fakt, který mě přivedl k údivu, nebylo by vhodnější spojit síly a vyučovat sexuální výchovu společně anebo si jasně určit, kdo bude vykládat co? Do jakého předmětu vlastně sexuální výchovu zařadit si nevědí rady ani vydavatelé učebnic, najdeme ji tedy v učebnicích přírodopisných i těch na občanskou výchovu.

Nejprve jsem tedy pustila do rozhovorů s mými vybranými respondenty. Každý rozhovor měl stejný průběh, s učitelem jsem se sešla ve škole, většinou dopoledne v jeho volných hodinách a zhruba dvacet minut jsme vedli rozhovor. Všem učitelům jsem položila stejné otevřené otázky a v případě potřeby jsem položila otázky doplňující. Určitou slabinou mého výzkumu může být fakt, že jsem učitele předem informovala, že se budeme bavit o sexuální výchově, mohli se tedy na rozhovor připravit, což mohlo některé odpovědi zkreslit, na druhou stranu, neznali přesné znění otázek, nevěděli, o čem přesně se budeme bavit, určitá spontánnost odpovědí tak byla zachována. Nechtěla jsem se pouštět do rozhovoru s někým, komu by to bylo nepříjemné a mohl by mi tak odpovědi schválně zestručňovat nebo pozměňovat, jen aby byl rozhovor rychle ukončen. Přesto se v mém výzkumu našla respondentka, která sexuální výchovu vyučuje nerada, jak bylo patrné z jejich odpovědí.

V okamžiku, kdy jsem měla uskutečněné všechny rozhovory, došlo k jejich rozsáhlé a důkladné analýze, kdy jsem si znění rozhovorů přepisovala a hledala společná či odlišná

tvrzení a odpovědi mých respondentů. Již při rozhovorech jsem nabývala dojmu, že výsledky mého výzkumu budou jiné, než jsem předpokládala a následná analýza mi jen potvrdila moje bující domněnky. Tedy, že sexuální výchova pro učitele vůbec nemá takový význam, jak jsem se domnívala, nevěnují jí při výuce mnoho pozornosti a nevykládají témata v takovém rozsahu, jak by si zasloužila. Kdybych tušila, že odpovědi budou takové, jaké byly, možná by znění mých hlavních otázek bylo jiné a možná bych se můj výzkum ubíral trochu jiným směrem, ovšem otázky byly zodpovězeny, analýza hotova a bylo potřeba se nějak zhostit výsledků. Důležitý, pro další pokračování mé práce, byl fakt, že přestože respondenti k výuce sexuální výchovy přistupují jinak, než jsem předpokládala, především ji nepovažují za běžné učivo a výuku tomu přizpůsobují, tak stále využívají nějakým způsobem učebnice a bylo tedy možné zkoumat didaktické využití těchto učebnic. Kdyby všichni moji respondenti uvedli, že učebnice vůbec nepoužívají, zastavila by se moje práce na mrtvém bodě. K tomu však naštěstí nedošlo, a tak mohlo dojít k dalšímu zkoumání a porovnávání. Z rozhovorů jsem si „vyzobala“, jaké učebnice učitelé používají, respektive, jaké učebnice používá škola, kde vyučují, protože škola je tím, kdo vybírá učebnice, jaké žáci dostanou k výuce. Až na jednu výjimku nepoužívají moji respondenti jiné, než jim určené učebnice. Tyto uvedené učebnice jsem si vyhledala, prostudovala a provedla jsem své subjektivní zhodnocení. Na tomto místě je třeba říci, že pokud se jednalo o učebnice přírodopisné, byly to všechno učebnice pro osmý ročník základní školy a to učebnice o biologii člověka. Protože jeden z učitelů uvedl, že se svou přidělenou učebnicí je nespokojen a raději využívá pro toto téma učebnici občanskovědní, podrobila jsem hodnocení i tuto učebnici, respektive řadu učebnice, protože můj respondent uvedl, že používá celou řadu pro žáky od šesté do deváté třídy, neboť v každé je sexuální výchově věnována kapitola a o čerpá ze všech těchto učebnic. V učebnicích jsem hodnotila, v jakém rozsahu se sexuální výchově věnují, jaká témata jsou uvedena jako témata hlavní, jaká jsou uvedené pouze jako témata pro zájemce, jakým způsobem je výklad proveden, zda není příliš poučující či vysloveně mravokárný. Své hodnocení jsem shrnula do krátkých anotací, které uvádím ve zvláštní kapitole. Následně jsem se vrátila ke své analýze rozhovorů a znovu jsem si všímala, co učitelé na uvedených učebnicích kritizují a co si naopak pochvalují, zda učebnici používají a jakým způsobem ji používají a to jsem srovnala s názory svými. U některých učebnic jsem se s učiteli shodla, u některých mě překvapilo, že ji daný učitel považuje za dobrou, neboť dle mého názoru v ní byla sexuální výchova vyložena zcela

nedostatečně. V tomto bodě se musím zastavit a říci, že na rozdíl od mých respondentů, nejsem učitel z praxe, zatím jsem nevyučovala a moje předpoklady a názory tak vyplývaly pouze z předchozího studia odborných knih a článků. Možná kdybych za sebou měla již rok či dva učitelské praxe a sama bych sexuální výchovu již učila, přistupovala bych k celé problematice zcela jinak.

Jak se tedy lišilo či shodovalo mé hodnocení učebnic a hodnocení učebnic od mých respondentů?

Tabulka shrnuje a porovnává hodnocení učebnice respondentů, kteří ji používají a moje hodnocení. Pokud učebnici používá více respondentů, je u učebnice uvedeno hodnocení všech. Z tabulky vyplývá, že moje hodnocení a hodnocení respondentů je shodné, až na učebnici od Státního pedagogického nakladatelství, kterou považuji pro výuku sexuální výchovy za nevhodnou, na rozdíl od respondenta, který ji využívá a považuje za dobrou.

Tabulka 3: Srovnání hodnocení učebnic

Srovnání hodnocení učebnic

	Hodnocení respondenta	Moje hodnocení
Scientia	Nevyhovující	Nevyhovující
Fraus – Občanská výchova	Vyhovující Vyhovující	Vyhovující
Nová škola	Vyhovující, ale nepoužívá	Vyhovující
SPN	Vyhovující	Nevyhovující
Fortuna	Nevyhovující	Nevyhovující
Fraus- Přírodopis	Nevyhovující Nevyhovující Nevyhovující	Nevyhovující

S respondentem F jsme se shodli, že jeho učebnice, tedy Přírodopis III, od nakladatelství Scientia, se k výuce sexuální výchovy příliš nehodí. Pro něj to však nepředstavuje překážku, už několik let pro sexuální výchovu používá projektovou výuku, učebnici tedy nevyužívá, informace dává dohromady společně s žáky. Dle mého názoru je tato učebnice psána příliš poučně a je velmi stručná, co se se sexuální

výchovy týká a vůbec nepostihuje všechna témata, respondent F ani nepředpokládá, že by učebnice mohla nahradit diskuzi ve třídě a společnou práci. Je ovšem třeba podotknout, že by nejspíše učebnici nepoužíval, ani kdyby se jednalo o jinou, neboť má svůj styl výuky sexuální výchovy a zvykl si k tomu učebnici nepoužívat. Takže v tomto případě nemá kvalita učebnice pro její didaktické využití velký význam. Podobná situace je i u respondentky G, která rovněž učebnici k výuce nepoužívá, protože sexuální výchovu učí stylem otázek a odpovědí, vykládá to, co žáky zajímá. Při našem rozhovoru si pro učebnici sáhla do regálu a příslušnou kapitolu nalistovala a byla trochu překvapena, že to téma tam je zpracované, dle jejích slov moc pěkně. V tomto případě musím říci, že velmi pozitivní názor na tuto učebnici jsem získala i já, jedná se o učebnici, která se sexuální výchově věnuje ve velkém rozsahu, obsahuje řadu témat, ať již hlavních výkladových, nebo vedlejších, doplňkových a řadu námětů na rozhovory a diskuze. Jedná se o učebnici Přírodopis pro 8. ročník od nakladatelství Nová škola. Že se jedná o učebnici, ve které je sexuální výchova dobře zpracována, potvrzuje i výpověď respondenta H, jehož škola také používá učebnice od tohoto nakladatelství. Tento učitel používá učebnici v hodině zcela tak, jak je zvyklý, tedy z ní nechává žáky pročitat kapitoly samostatně, opírá se o její text při výkladu, využívá obrázků zde uvedených k demonstraci atd. Tohoto učitele by ani nenapadlo vykládat sexuální výchovu jinak, než je zvyklý z jiných témat.

Zajímavá diskuze vzniká kolem učebnic od nakladatelství Fraus. Tyto učebnice využívají hned tři moji respondenti, ale každý jiným způsobem. Ovšem všichni tři se shodují, že sexuální výchova je v této učebnici zpracována nedostatečně. K podobnému závěru jsem došla i ve svém hodnocení této učebnice. Téma sexuální výchovy je v této učebnici Přírodopis 8, zpracováno velmi stručně. Ovšem na druhé straně je toto téma skvěle zpracováno v řadě učebnic pro občanskou výchovu od tohoto nakladatelství, na kterou mě přivedla respondentka D, která využívá tuto řadu pro výuku sexuální výchovy v hodinách přírodopisu, na doporučení svého kolegy „občankáře“, kterému toto téma činí potíže, a tak jej zahrnuje celé ona do své výuky přírodopisu. Tuto řadu učebnic si velmi pochvaluje, proto jsem je zařadila také do svého hodnocení, třebaže to nejsou učebnice přírodopisu, což ovšem vůbec nevadí, neboť je v nich obsaženo i učivo ryze přírodopisné, tedy anatomie pohlavních orgánů, menstruace, těhotenství, vývoj plodu, porod a jiné. Když se tedy vrátím k učebnici Přírodopis 8, je pochopitelné, že v této učebnici je sexuální výchova zmíněna jen okrajově, neboť toto nakladatelství

uvažuje zasadit sexuální výchovu do předmětů typu občanská či rodinná výchova, ale nic nebrání učiteli, aby si látku z učebnice převzal do přírodopisu. Respondentka D se tedy vypořádala s nedostatky učebnice takto, respondentka E je s učebnicí také v tomto směru nespokojena, ale žádnou jinou k výuce nepoužívá, má své vlastní prezentace a v nich látku sexuální výchovy zpracovanou a dává, jako i jiní, přednost výuce formou diskuze. Poněkud jiný problém má s touto učebnicí respondentka A, má pocit, že nelze sexuální výchovu vykládat bez důrazu na propojení s citovými záležitostmi, učebnici vytýká, že je v ní je „*samý sex a žádná citová stránka*“.

Na řadu učebnic Občanská výchova od Frause jsem narazila znovu u respondentky C, na jejíž škole se sice tyto učebnice nevyskytují, ona je však má soukromě a žákům z nich kopíruje jednotlivé texty a výuku sexuální výchovy vede podle nich. K výuce přírodopisu jinak používá řadu Ekologický přírodopis od nakladatelství Fortuna, se kterou je spokojená, ale s tím, jak je v této učebnici zpracována sexuální výchova už tolik spokojená není. Je ovšem zvyklá v rámci biologie člověk odvykládat i sexuální výchovu, alespoň částečně. Já musím s jejím názorem souhlasit, v učebnici Ekologický přírodopis pro 8. ročník základní školy je sexuální výchově věnováno sotva pár řádků, přesto tam zmíněna je.

V rozporu s názorem respondenta jsem v hodnocení učebnice Přírodopis 8 od Státního pedagogického nakladatelství. Zatímco respondentka B, která tuto učebnici využívá a při výuce ji používá ve značné míře, si ji pochvaluje, má pocit, že jsou v ní obsažena všechna potřebná témata, já musím říci, že učebnice je v některých směrech hodně stručná a odkazuje v textu neustále na diskuzi s někým dospělým-lékařem, rodičem, či učitelem, ovšem při výuce této respondentky k žádné diskuzi nedochází, nechává žákům učebnici k samostudiu a případně část látky odvykládá, ale podle učebnice. Můj názor je, že například téma antikoncepce by mělo zaznít určitě a ne jen se zmínit, že nějaká existuje, jako tomu v této učebnici je, ale uvést její různé metody, to by mělo být to základní, učebnice je v tomto směru velice stručná a tato respondentka má pocit, že takto to stačí, žáci si případně sami doplní znalosti, pokud je už dávno nemají.

Když provedu krátké shrnutí, tak srovnáním mého hodnocení učebnic a hodnocení mých respondentů, došlo ve většině případů ke shodě. Ovšem není vůbec možné říci, že by „kvalita“ učebnice, ovlivnila její míru využití coby didaktické pomůcky, učebnice nedostatečně vybavená informacemi slouží jako dobrá pomůcka, oproti tomu učitel,

který má k dispozici velmi dobře hodnocenou učebnici, ji stejně vůbec nevyužije a vyučuje sexuální výchovu bez učebnice jakožto didaktické pomůcky.

Z této diskuze si tedy dovolím vyvodit závěr, že na základních školách mikroregionu Havlíčkobrodská učitelé učebnice jako didaktickou pomůcku při výuce sexuální výchovy používají částečně a na to, zda ji používají nebo ne, nemá vliv její kvalita a rozsah zpracování tématu sexuální výchovy v ní, ale spíše volba formy výuky tohoto tématu, kterou si daný učitel pro sebe zvolí.

7 Závěr

Na počátku práce bylo několik předpokladů, ze kterých jsem vycházela a se kterými jsem chtěla pracovat, ovšem v průběhu, zejména při rozhovorech s učiteli, jsem musela svá stanoviska přehodnotit. Domnívala jsem se, že sexuální výchova dnes již není pro učitele žádná tabu, že je všeobecně chápána její důležitost zařazení do výuky a že je vyučována jako jakékoliv jiné učivo. Po prostudování odborné literatury jsem nabyla dojmu, že sexuální výchova může být možná pro některé učitele téma choulostivější a citlivější, nicméně je to téma důležité, které nelze ze školní výuky vynechat a je to tedy běžné učivo, jak jsem si potvrdila prostudováním Rámcového vzdělávacího programu, kde je sexuální výchova pevně zakotvena. Proto pro mě bylo velkým překvapením, že ani jeden z respondentů výzkumu sexuální výchovu za běžné učivo nepovažuje. Nemohu říci, že by přístup učitelů k sexuální výchově byl nějak zastaralý, nebo se tohoto tématu dokonce obávali, nicméně výuku sexuální výchovy podceňují. Přestože k sexuální výchově učitelé přistupují jaké k tématu okrajovému, oddechovému a neprovádí žádné výstupy z tohoto učiva, používají učebnici přírodopisu jako didaktickou pomůcku, ovšem ne všichni. Rozhodnutí, zda bude učebnice k výuce použita, nezávisí ve většině případů na kvalitě zpracování tématu v této učebnici, ale spíše na volbě formy výuky sexuální výchovy. Po zhodnocení učebnic, které uvedli respondenti výzkumu jako ty, které mají k dispozici a které používají anebo naopak nepoužívají, mohu říci, že na českém trhu s učebnicemi lze nalézt dobré přírodopisné učebnice s kvalitně a dostatečně zpracovaným výkladem sexuální výchovy, které lze použít jako didaktickou pomůcku, ale zároveň se zde nachází učebnice, které sice téma sexuální výchovy uvádí, ovšem rozsah a kvalita informací je zcela nedostačující, a nelze je jako didaktickou pomůcku k výuce sexuální výchovy vůbec doporučit. Na počátku mé práce byla v paměti zasunutá vzpomínka na má vlastní školní léta, kdy nám žákům paní učitelka pouze doporučila nastudovat příslušné kapitoly v knize a více se s námi o sexuální výchově nebavila. V průběhu zpracování tohoto tématu jsem se s takovým učitelským přístupem rovněž setkala, naštěstí však byl v menšině. Většina respondentů mého výzkumu dokáže ostych překonat a s žáky otevřeně hovořit. A pokud by je přeci jen někdo chtěl odkázat pouze na učebnici, je dnes naštěstí již na co odkazovat, jen je třeba učebnici uvážlivě vybrat a snad i k tomu může moje práce dopomoci nejen učitelům, ale třeba i rodičům dospívajícího.

Literatura

- Cresswell, John W. "Qualitative inquiry and research design: Choosing among five traditions." (1998).
- Eberle, Gerhard, and Axel Hillig, eds. *Meyers kleines Lexikon Pädagogik*. Meyers Lexikonverlag, 1988.
- Ekologický přírodopis pro 8.ročník základní školy , Danuše Kvasničková, Fortuna, Praha, 2007, ISBN 978-80-7373-027-7r
- Hendl, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Portál, sro, 2005. str 125
- Janiš, Kamil, and Vladimír Täubner. *Didaktika sexuální výchovy*. Gaudeamus, 1999.
- Maňák, Josef, and Dušan Klapko. *Učebnice pod lupou*. Paido, 2006.
- Maňák, Josef, and Vlastimil Švec. *Výukové metody*. Paido, 2003.
- Občanská výchova, Rodinná výchova 6-9, Janošková Dagmar, Ondráčková Monika, Čábalová Dagmar, Marková Hana, Šebková Jitka, Fraus, Plzeň, 2011, ISBN 978-80-7238-317-7
- Průcha, Jan, Eliška Walterová, and Jiří Mareš. *Pedagogický slovník*. Portál, 2008.
- Průcha, Jan. "Učebnice: Teorie, výzkum a potřeby praxe." *Učebnice pod lupou*. Brno: Paido (2006): 9-21.
- Průcha, Jan. *Moderní pedagogika*. Portál, 1997.
- Průcha, Jan. *Učebnice: Teorie a analýzy edukačního média*. Paido, 1998.
- Přírodopis 8 pro základní školu-Biologie člověka, Černík Vladimír, Martinec Zdeněk, Vodová Vladimíra, SPN, Praha,2015, ISBN 978-80-7235-559-4
- Přírodopis 8- učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia, Vaněčková Ivana, Skýbová Jana, Markvartová Drahuse, Hejda Tomáš, Praha, Fraus, 2006, ISBN-80-7238-428-7
- Přírodopis III pro 8. ročník základní školy a nižší ročníky víceletých gymnázií, L.J.Dobruka, B. Vacková,R. Králová, P. Bartoš, Praha, Scientia,2010, ISBN-978-80-86960-61-6
- Přírodopis pro 8.ročník-Biologie člověka, Drozdová Eva, Klinkovská Lenka, Lízal Pavel, Brno, Nová škola,2009, ISBN-80-7289-111-1
- Rašková M., *5 otázek k sexuální výchově dětí předškolního a mladšího školního věku(3-11let)*, Olomouc, 2007.

Skalková, Jarmila. *Obecná didaktika-2., rozšířené a aktualizované vydání*. Grada Publishing as, 2007.

UZEL, Radim. "Sexuální výchova u nás a v Evropě." *4. kongres k sexuální výchově (Sborník referátů) Pardubice* (1996): 62.

Wahla, Arnošt. *Strukturní složky učebnic geografie*. SPN, 1983.

Zujev, Dmitrij Dmitrijevič. *Ako tvorit' učebnice*. Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1986.

Internetové zdroje

http://flexibooks.cz/fotocache/bigorig/Nakladatelstvi_Fraus/Prirodopis/prirodopis_8.jpg

http://knihy.abz.cz/imgs/products/img_285460_main.jpg

http://knihy.abz.cz/imgs/products/img_262140_main.jpg

http://knihy.abz.cz/imgs/products/img_288102_main.jpg

http://knihy.abz.cz/imgs/products/img_265694_main.jpg

<https://ucebnice.fraus.cz/ver/20150416045941/variant/motiv698x541/edeeshop/product/motive/5428/5428.jpg>

<http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/skolskareforma/ramcove-vzdelavaci-programy>

www.ped.muni.cz/weduresearch/texty/skupinaUcebnice/poster_skupinaUcebnice.pdf

Seznam obrázků a tabulek

Tabulka 1: Využití učebnic učiteli	41
Tabulka 2: Srovnání učebnic	52
Tabulka 3: Srovnání hodnocení učebnic	57
Obrázek 1: Přírodopis 8 Scientia	44
Obrázek 2: Přírodopis 8 Fraus	45
Obrázek 3: Přírodopis 8 Nová škola	46
Obrázek 4: Přírodopis 8 SPN.....	47
Obrázek 5: Ekologický přírodopis 8 Fortuna	48
Obrázek 6: Občanská výchova, Rodinná výchova 8 Fraus	50

Seznam příloh

Rozhovor s respondentkou A

Rozhovor s respondentkou B

Rozhovor s respondentkou A

Rozhovor s respondentkou C

Rozhovor s respondentkou D

Rozhovor s respondentkou E

Rozhovor s respondentem F

Rozhovor s respondentkou G

Rozhovor s respondentem H

Rozhovor s respondentkou A

Vyučujete sexuální výchovu. Vnímáte ji jako běžné učivo, nebo je to pro vás zvláštní téma, kterému věnujete zvláštní pozornost?

Ano sexuální výchova je u nás ve škole součástí přírodopisu, který učím. Ale nadšená z toho nejsem. Není to nic, o čem bych si myslela, že můžu ty děti poučit. Jsou strašně napřed, znají ledacos z internetu, vlastně nevím, co bych jim měla říct, aby je to nějak obohatilo. Takže to do výuky zařazuju, ale není to vyloženě výklad, neděláme si poznámky, nezkouším to. To mi nepřijde vhodné.

Pokuste se vzpomenout na co nejvíce konkrétních témat, která zařazujete do sexuální výchovy

Snažím se žákům zdůraznit, že na jejich sexuálním životě by měla být především důležitá hluboká citová vazba s partnerem. Myslím, že na nějaké navlékání kondomu na banán jsem přeci jen stará a bylo by to v mém podání spíše směšné. A oni to beztak znají. Já se jim snažím říct, aby se hlavně soustředili na tu lásku, na to hezké okolo a ten sex, ten že je až pak.

Co se týče antikoncepce a těchto věcí, mám takový video, už pár let ho dětem pouštím.

A jaké to je?

Ted'ka si nevzpomenu, mám ho dole v učebně, kdyžtak až budete odcházet, můžeme se tam mrknout a já vám řeknu přesně.

Využíváte při výuce sexuální výchovy učebnici?

Jakápak učebnice, ani jsem nepátrala, co se kde píše, já jim jen říkám, aby nikam nespěchali, aby si vychutnávali ty hezké časy poznávání, když jim začnu vykládat, aby si kupovali ochranu a měli ji u sebe a budu je varovat před AIDS nebo kdo ví čím, tak je to, jako bych jim říkala, jděte do toho. A s tím já prostě nesouhlasím. Oni si to asi beztak najdou i beze mě. A to, že by se měli mezi sebou nejdřív kamarádit, než začnou pěstovat nějaké vztahy, to si myslím a to se dneska hodně opomijí. A tak říkám na hodině, i když to už s tou anatomii nemusí úplně souviset.

Jaký je váš názor na zpracování tématu sexuální výchovy v současných učebnicích?

No my tady u nás ve škole máme učebnice od Frause. Nejsou špatný, učí se podle nich dobře. Ale teda sexuální výchovu podle toho neučím. Přijde mi to moc technické.

Moc technické?

No ano, pomalu jsou tam návody, jak by ten sex měli provozovat, ale co ta citová stránka věci? Je jim třináct čtrnáct, mají se poznávat, kamarádit, třeba spolu jít za ruku do kina a ne hned řešit antikoncepci. Asi vám přijdu staromódní, ale já si to takhle prostě myslím. Podívejte se, jsou tady popsány orgány, je tady obrázek kondomu, ale

kde je napsáno, že tam musí být láska? A jak se ptáte na tu učebnici... podle mého názoru by bylo ideální, kdyby děti dostávala třeba v devítce nějakou knížečku, brožurku, kde by bylo všechno vysvětleno. Myslím, že před pár lety se něco takového dělo, ale byla to nějaká komerční akce i s nějakou přednáškou. Ale už je to pár let.

Takže myslíte, že by se měla vyučovat sexuální výchova hlavně po té duševní stránce?

Abych byla upřímná, já si nejsem jistá, jestli by se vyučovat měla. Ale máme to tak v osnovách a já s tím nic neudělám. Nerada o tom mluvím, proto mám to video, jak jsem vám říkala. Dřív se to u nás učilo v rodině, ale tu už nemáme, a v občance zase probírají jiné věci, takže to učím já v přírodopise. A tam se zase ty vztahy lidí tolik nehodí. Takže je to těžké.

Rozhovor s respondentkou B

Vyučujete sexuální výchovu. Vnímáte ji jako běžné učivo, nebo je to pro vás zvláštní téma, kterému věnujete zvláštní pozornost?

Říkáte běžné učivo? To rozhodně ne, to není nic, co by se žáci měli šprtat.

Takže ze sexuální výchovy třeba nezkoušíte?

No to v žádném případě. Umíte si představit ty jejich pošklebky a posměšky? Radši nechci slyšet, co by mi k tomu povídali.

Pokuste se vzpomenout na co nejvíce konkrétních témat, která zařazujete do sexuální výchovy.

Já nevím, co bych jim měla vykládat, co by neznali. Samozřejmě probereme anatomii, to je jasné, ale pak ta antikoncepce a tak, no v učebnici něco je, tak si to čteme, nechám je, ať se sami pobaví o tom na hodině, ale já do toho nezasahuju, v těch pilulkách se stejně moc neorientuju a myslím, že takhle to stačí, ta anatomie je hlavní. Myslím, že něco probírají i v rodince, jako těhotenství a tak, a to je stejně brzo, jim to říkat.

Využíváte při výuce sexuální výchovy učebnici?

Určitě, používám.

A jakou a jak?

Počkejte, od koho ona je. Ukážu vám ji. Tahleta. Normálně podle ní vykládám přírodopis celoročně, takže tu sexuální výchovu taky. Je tam podle mě všechno, dávám jim něco číst.

Jaký je váš názor na zpracování tématu sexuální výchovy v současných učebnicích?

No to jste mě zaskočila. Nějak jsem to nestudovala. Já ani jiný učebnice moc neznám, pracuju s tím, co mají děti od školy a nematu je ještě výkladem z jiný knížky. Takže abych vám pravdu řekla, tak nevím.

Využíváte jiné pomůcky při výkladu sexuální výchovy?

Ne to určitě ne. Vlastně ano, počkejte, mám takový plakát na zed', průřez ženou a mužem, ale už je takový potrháný, tak ho už tolik nepoužívám.

Rozhovor s respondentkou C

Vyučujete sexuální výchovu. Vnímáte ji jako běžné učivo, nebo je to pro vás zvláštní téma, kterému věnujete zvláštní pozornost?

Sexuální výchově se věnuji většinou na konci školního roku a to z velmi praktických důvodů. Jednak se již blíží vysvědčení a je třeba zařadit téma, z kterého se již nebude zkoušet. A jednak proto, že se blíží léto a o prázdninách se žáci mohou dostat do situací, v kterých se jim tyto informace budou hodit.

To máte určitě pravdu. Takže vy ze sexuální výchovy neděláte žádný výstup, test a podobně?

Prosím vás. Žáci dnes přes počítače stejně už všechno vědí. Bohužel si myslí, že je to nějaká zábava. Přeci jen nebudu zkoušet z toho, jak se navléká kondom.

Pokuste se vzpomenout na co nejvíce konkrétních témat, která zařazujete do sexuální výchovy.

Tak vždycky začínáme výkladem anatomie, pak většinou zařadím menstruaci a změny v pubertě a tak. Pak probíráme těhotenství, porod, navazuju ochranou proti těhotenství, takže antikoncepci. K tomu pak pohlavní nemoci. To je asi všechno co tam patří ne?

Využíváte při výuce sexuální výchovy učebnici?

To rozhodně používám, ale ne tu, co máme klasicky na přírodopis.

A to je která?

Ekologický přírodopis, to je dobrá řada knížek, ale zrovna sexuální výchova je tam naprosto mizerná.

Proč myslíte?

Nepíší tam skoro nic, takže používám jinou. Mám učebnice na občanku, z těch si kopíruju text, něco rozdávám na vlepení do sešitu, něco si čteme, jsou tam i fajn náměty na diskuze. Je to pokaždý jinak, s každou třídou, podle toho, jak zbyde čas. Někdy třeba zařadím i hry a diskuzi, ale je to různé. To že není učebnice na přírodopis, to ničemu nevadí, podle mě. Vždyť je to jedno, dneska se už ty předměty vlastně tak nerozlišují, na některých školách ani nemají klasické předměty, tak proč to dělit, ta látka je tam hezky popsána, takže není problém dát žákům něco přečíst nebo tak, je to trochu i inspirace, co jim vlastně říct a jak, přeci jenom, vybrat někdy vhodný slova, to není úplně snadný, není mi už patnáct, ale stejně se trochu červenám u některých slov nebo popisů situací. A tak to radši přečtu a není to, že jsem to řekla já.

Jaký je váš názor na zpracování tématu sexuální výchovy v současných učebnicích?

Já myslím, že se to hodně zlepšilo a časům moralizačních příruček odzvonilo, ale jak vidíte, musí se hledat, já tyhle učebnice na občanku znám od kolegyně z minulé školy, tady na škole je neznají a já do výběru učebnice nemám moc co mluvit.

Využíváte jiné pomůcky při výkladu sexuální výchovy?

Ne to vůbec ne, na to by už nebyl čas. Myslím, že i takhle je to dost kreativní, jak jsem říkala, občas zařadím i nějakou hru, nebo tak. Obrázky taky stačí ty z těch knížek, ani jsem už po ničem jiném nepátrala.

Rozhovor s respondentkou D

Vyučujete sexuální výchovu. Vnímáte ji jako běžné učivo, nebo je to pro vás zvláštní téma, kterému věnujete zvláštní pozornost?

No víte, u nás je to složitější. Sexuální výchovu by měl vykládat kolega v občance, jenže on to prostě nechce učit, je mu hloupé říkat děvčatům o menstruaci, popisovat pohlavní orgány nebo dokonce s dětmi navlékat kondomy. Já se v tom necítím o moc lépe, tak raději sama moc nepovídám a jedeme fakt podle těch knížek. Ten výklad v nich je fajn, srozumitelný, jasný a je tam toho opravdu hodně, tak není důvod, abych ještě povídala něco dalšího, tenhle základ musí stačit a jestli jsou nějaký novinky v antikoncepci, nebo se objevila nová pohlavní choroba, to oni si stejně najdou na internetu a poperou se s tím beze mě.“

Podle jakých knížek?

Podle učebnic na občanku. On mi je kolega dal, ať učím podle toho, takže jen dětem řeknu, aby si na přírodák přinesly učebnice na občanku a jedeme podle toho. Je to tam moc pěkně popsany všecko.

Takže to chápu dobře, že sexuální výchovu vyučujete s pomocí učebnic na občanskou výchovu? A co učebnice na přírodopis?

Tak to vůbec na tohle nevyužiju, protože tam není skoro nic, a já se radši držím ty knížky, jsem si jistější v kramflecích. Jestli chcete, ukážu vám i tu na přírodopis i tu na občanku a porovnejte si to, to se vůbec nedá srovnat.

Pokuste se vzpomenout na co nejvíce konkrétních témat, která zařazujete do sexuální výchovy.

No já jedu podle učebnice, takže to, co je tam. Popisy pohlavních orgánů, antikoncepce, rizika AIDS a jiných nemocí. Pak taky třeba sexuální zneužívání, co to je a tak. Jo a těhotenství a porod samozřejmě.

Jaký je váš názor na zpracování tématu sexuální výchovy v současných učebnicích?

Podle mě se to strašně liší, však vidíte sama jen z toho, co tady mám k dispozici já. Já teda nijak nepátrám po nejnovějších knihách nebo tak, ale myslím, že se to bude dost lišit. Já si myslím, že by na to měla být speciální učebnice, použili by ji jak občankáři, tak my, někde se to učí v rodince, někde v přírodopise, tak by se to nemuselo honit po různých knížkách a byla by jedna jen na to.

Využíváte jiné pomůcky při výkladu sexuální výchovy?

Dřív jsem měla takový video, ale už nemáme ve škole videopřehrávač a navíc už by asi bylo dost nemoderní. Jinak nic.

Rozhovor s respondentkou E

Vyučujete sexuální výchovu. Vnímáte ji jako běžné učivo, nebo je to pro vás zvláštní téma, kterému věnujete zvláštní pozornost?

No rozhodně. Nevykládám tak, jak jsem zvyklá, mám takové docela kreativní prezentace a podle nich učím. Ale probíhá to různě. Je to ročník od ročníku, někdy tam sedí stydlivky, a když řeknu sexuální výchova, zrudnou a odtrpí si ty prezentace a jsou rádi, že je konec. Pak je nemučím nějakým debatováním, prostě to jen odprezentuju a konec. Jindy mám ve třídě zvědavější děti, samy mi skáčou do řeči a ptají se, někdy až na neuvěřitelné věci, třeba různé deviace, nevím, kde se to v nich bere. Ale co, když je to zajímavá. Ale prezentace je dobrý vodítko, občas jí doplním o další věci a je to fajn.

A děláte z toho pak nějaké zkoušení nebo test?

Ne vůbec ne. Je to spíš oddechovka, věřím, že je v jejich zájmu dávat pozor a poslouchat. Ale zkoušet je...asi ne...

Pokuste se vzpomenout na co nejvíce konkrétních témat, která zařazujete do sexuální výchovy.

Snažím se toho říci, co nejvíc, co by je mohlo zajímat. Rozhodně kladu velký důraz na antikoncepci a prevenci chorob, hlavně HIV. Pak taky varuju před takovým tím ,no jak to říct. Prostě, aby nespali hned s kde kým, že to není nic na prodej, ale něco, co se má dít ve vztahu.

Využíváte při výuce sexuální výchovy učebnici?

Ne vůbec ne, mám ty prezentace, jak jsem říkala a jedu podle toho. Abych pravdu řekla, ani nevím, co na ně dalo základ, možná podle nějaký učebnice vznikly, ale už je mám pár let, takže vám neřeknu přesně.

A ta učebnice, podle které jinak vyučujete, tam sexuální výchova je obsažena?

No to je naprostá tragédie. Jsou to ty nové knížky od Frause, jsou celkem fajn, ale ta sexuální výchova je k smíchu. Nepíší tam skoro nic, jako jsou tam náměty k diskusi a tak, ale učit se podle toho nedá.

Jaký je váš názor na zpracování tématu sexuální výchovy v současných učebnicích?

Nedokážu vám odpovědět. Vůbec nemám představu. Pokud vím, vyloženě na sexuální výchovu učebnice není, možná je to víc v učebnicích na rodinku? Tam se to učí víc, u nás ale rodinku nemáme, jsme maličká škola, jak vidíte, takže u nás to učím já takhle.

Využíváte jiné pomůcky při výkladu sexuální výchovy?

No v té prezentaci mám dost obrázků a i nějaký videjko, tak jestli můžu jmenovat tohle? Ale jestli myslíte nějaký modýlek pindíka, to teda nemám.

Rozhovor s respondentem F

Vyučujete sexuální výchovu. Vnímáte ji jako běžné učivo, nebo je to pro vás zvláštní téma, kterému věnujete zvláštní pozornost?

Ne, učím to úplně extra. Hodně teďka frčí projektová výuka, tak už to pár let učím takhle. Vždycky děti rozdělím do čtyř skupin. Jedni musí nakreslit řez ženským tělem, další mužským, další zpracujou antikoncepci a další pak pohlavní choroby. Vyrábí plakátky. Co potřebujou vědět, řeknu jim, ale chci aby se radili mezi sebou a snažili se využít, to co už ví a jen si ty informace utřídili. Výroba plakátů nám zabere tak dvě tři vyučovací hodiny, málokdy se stane, že by se někdo nechtěl zapojit, občas se trochu stydí, zvlášť chlapci, když mají kreslit vagínu, ale radí si mezi sebou a brzy stud opadne a všichni pojímají svůj plakátek jako umělecké dílo.

Pokuste se vzpomenout na co nejvíce konkrétních témat, která zařazujete do sexuální výchovy.

No krom toho, co jsem vám řekl, tak už nic jinýho neprobíráme. Dost se kolem toho povídá, tak se properou i jiný témata, ale tohle je základ. Ty plakáty pak visí ve třídě a maj ty informace pořád na očích.

Proberu s nima hlavně ty biologický věci, jak vypadá penis, jak kondom, že se musí chránit a že je tu plno rizik, to ano, ale abych jim říkal, chod'te spolu půl roku za ručičku, pak si dejte pusu a za další rok sex...ne to fakt nevykládám. Myslím, že na nějaký moralizování nejsou ty děcka zvědavý, akorát bych se zesměšnil.

Využíváte při výuce sexuální výchovy učebnici?

Ne, vůbec. To bych dětem mohl rovnou říct, najděte si to na netu. Hloupost, já s nima radši tvořím, je to baví a tím, že je během hodiny uvolněnější atmosféra, tak pak třeba padají i dotazy, které by při běžné hodině nepadly. Kdyby byla nějaká pořádná příručka, tak třeba jí dětem rozdám, ale to by muselo stát za to. Podle mě je lepší se o těhle věcech společně pobavit a podiskutovat, než se něco biflovat, to je v tomhle případě nesmysl. Jinak jsem dost pes a chci, aby fakt uměli, ale v tomhle případě je na místě spíš hra. Aspoň já to tak vnímám.

Jaký je váš názor na zpracování tématu sexuální výchovy v současných učebnicích?

No pokud mám soudit podle toho, co mám k dispozici, tak to celkem jde, ale není to žádná sláva. Ale moc nevím. V minulý škole jsem to neučil, a tady to učím od začátku takhle, takže nemám důvod se hrabat v knížkách.

Využíváte jiné pomůcky při výkladu sexuální výchovy?

Pomůcky? Jooo já bych zapomněl na banána. Nosím banány a kondomy. Klasika, o to nemůžu nikoho ochudit, vždycky je to legrace, jak pro ně, tak pro mě. Asi si to umíte představit.

Rozhovor s respondentkou G

Vyučujete sexuální výchovu. Vnímáte ji jako běžné učivo, nebo je to pro vás zvláštní téma, kterému věnujete zvláštní pozornost?

No beru to trochu jinak, říkám tomu styl otázek a odpovědí. Dopředu avizuju, že budeme mít sexuální výchovu. Dám do třídy krabičku a tam můžou všichni anonymně psát svoje otázky. Já si jí pak před hodinou odnesu, projdu dotazy a z toho vidím, kam tematicky směřovat, na některé konkrétní dotazy pak odpovídám přímo, jiné shrnu dohromady a zobecním odpověď pro všechny.

Pokuste se vzpomenout na co nejvíce konkrétních témat, která zařazujete do sexuální výchovy.

Hodně záleží, na co se ptají. Ale snažím se toho obsáhnout, co nejvíc. Od základní anatomie a fyziologie, průběh puberty, aby je nic nepřekvapilo, pak samozřejmě antikoncepce, tak se hodně ptají hlavně holky, ale bavíme se i o věcech jako je prostituce, různé úchyvky a deviace. Někdy se ptají na neuvěřitelné věci, ale jsem za ty roky tak otrěpaná, že už se nečervenám u ničeho.

Využíváte při výuce sexuální výchovy učebnici?

Jé no to vůbec. Počkejte, co tam vlastně k tomu píšou, mrkneme se.....no heleďte píšou tady toho hodně, to jsem ani nevěděla, víte co, já obecně vykládám spíš spatra, než abych nějak využívala učebnici. Ale když teďka tady spolu do toho koukáme, asi budu doporučovat těm, co zrovna chybí, aby si to tady prošli. To vám děkuju, mě ani nenapadlo do toho koukat, tuhle knížku máme asi druhým rokem, a ještě jsem to snad neviděla. Ostuda, že?

Takže myslíte, že by byla pro výuku využitelná?

Já myslím, že určitě.

Jaký je váš názor na zpracování tématu sexuální výchovy v současných učebnicích?

No jak jste asi pochopila, já učebnice moc nepoužívám. Obecně. Není to můj styl, mám vlastní podklady. A sexuální výchovu bych v učebnici nehledala už vůbec. Dřív to tam ani nebylo ne? Za nás chodívala po školách gynekoložka a dávala osvětové přednášky, ale to vy asi nepamatujete, co? A pak to nějak zařadili do osnov myslím, a já jsem to začala probírat takhle.

Využíváte jiné pomůcky při výkladu sexuální výchovy?

Určitě, mám takový ty plakáty, řez mužem, ženou, tak to nosím do třídy, a pak promítám fotky, mám tam, co můžou způsobit pohlavní nemoci, je to docela působivý a pak taky různé antikoncepce a tak. Nepoužiju to vždycky, ale je to dobrá berlička.

Rozhovor s respondentem H

Vyučujete sexuální výchovu. Vnímáte ji jako běžné učivo, nebo je to pro vás zvláštní téma, kterému věnujete zvláštní pozornost?

No zvláštní pozornost. To ani ne. Prostě to vyučuju normálně, je to normálně v osnovách, takže je to prostě jen taková choulostivější látka.

Pokuste se vzpomenout na co nejvíce konkrétních témat, která zařazujete do sexuální výchovy.

Probíráme všechno, co k tomu patří. Jak funguje mužské a ženské tělo, co se stane, když dojde k sexu, co se děje v dospívání. Samozřejmě rizika HIV, ochrana před otěhotněním, pak taky ty věci, jako jsou mezilidské vztahy, proč se sobě navzájem líbí. Navazuju pak oplodněním, těhotenstvím a pak navazuju genetikou, mám rád, když je látka propojená a dají si to do souvislosti.

Využíváte při výuce sexuální výchovy učebnici?

No jistě, proč bychom jí nepoužívali? Však je to tam zařazeno a je to tam celkem pěkně. Děláme to, co běžně. Kousek si přečtou sami, já se pak ptám, jak to pochopili, pak kus odvykládám já, něco si čteme společně, používáme i obrázky z učebnice, ty jsou fajn. Je to poměrně nová knížka, nejsou tam žádné zastaralé názory, takže nevidím důvod, proč jí nevyužívat, jsme takhle zvyklí pracovat po celý rok, takže proč to měnit.

Jaký je váš názor na zpracování tématu sexuální výchovy v současných učebnicích?

Já myslím, že to šlo strašně dopředu. Není to tak dlouho, co ještě byly k vidění takový ty rádobý poučný knížečky pro mládež, no to byl děs, akorát jsme se tomu smáli, a děti taky. Ale dneska už snad nemá nikdo snahu ty děcka děsit. Zase jsem těch učebnic neměl v ruce desítky, ale z toho, co jsem měl možnost vidět, tak si myslím, že to je super, ty informace jsou aktuální a k věci.

Využíváte jiné pomůcky při výkladu sexuální výchovy?

Musím se smát. No jistě klasika, kondom a rohlík nebo banán. No znáte to, pěkně navlíkačka. Jinak asi nic. Že bych jim pouštěl pikantní filmečky, to se asi neptáte, a jiný pomůcky mě nenapadaj.